

Πανεπιστήμιο Κρήτης
Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης

Πτυχιακή Εργασία

*Ο Ψυχρός Πόλεμος και οι επιπτώσεις του στη διαμόρφωση
του Σύγχρονου Διεθνούς Συστήματος.*

Επιμέλεια: Ιωάννης Ε. Περράκης (Α.Μ.:3134)

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτριος Ξενάκης

Ιούνιος 2019

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1 ^ο : Οι απαρχές του Ψυχρού Πολέμου.	
1.1. Τα αίτια για την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου.....	9
1.2. Οι επιδιώξεις της Αμερικανικής Πολιτικής μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο....	10
1.3. Οι επιδιώξεις της Σοβιετικής Πολιτικής μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.....	14
Κεφάλαιο 2 ^ο : Οι φάσεις του Ψυχρού Πολέμου.	
2.1. Η έναρξη του Πολέμου.....	17
2.2. Κορύφωση της κρίσης.....	22
2.3. Η περίοδος της ύφεσης.....	25
2.4. Το τέλος του ψυχρού Πολέμου.....	26
Κεφάλαιο 3 ^ο : Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι επιπτώσεις του και η συμβολή του στην οριστική διαμόρφωση της διεθνούς σκηνής.	
3.1. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.....	28
3.2. Η ενοποίηση της Γερμανίας.....	33
3.3. Η νέα δομή για την ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	36
3.4. Ο νέος ηγεμονικός ρόλος των ΗΠΑ.....	39
Επίλογος- Συμπεράσματα.....	41
Βιβλιογραφία.....	42

Συντομεύσεις

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Β'Π.Π.: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

ΔΑΣΕ: Διάσκεψη Ασφάλειας και Συνεργασίας στην Ευρώπη

ΝΑΤΟ: Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου

ΔΕΕ: Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη αφορά τις επιπτώσεις που προκάλεσε ο ψυχρός πόλεμος στις δύο υπερδυνάμεις που προέκυψαν μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και πως αυτές συντέλεσαν ώστε να διαμορφωθεί το σύγχρονο διεθνές σύστημα.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι απόψεις αναφορικά με την απόδοση αιτιών καθώς και ανάληψης της ευθύνης που συνέβαλλαν στην έναρξη του Ψυχρού Πολέμου ο οποίος διήρκησε για περισσότερο από μισό αιώνα. Επιπλέον θα γίνει μια ανάλυση των επιδιώξεων των δύο υπερδυνάμεων. Οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται από δύο εκ διαμέτρου αντίθετες ιδεολογίες. Εκατέρωθεν οι υπερδυνάμεις προσπαθούσαν να εισάγουν τις αξίες τους καθώς και τα συμφέροντα τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στην κορύφωση των κρίσεων που οδήγησαν στην πόλωση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι φάσεις του Ψυχρού Πολέμου. Το κεφάλαιο ξεκινάει από την έναρξη του πολέμου το 1947 μέχρι την κορύφωση του με την κρίση της Κούβας και της κατασκευής του τείχους του Βερολίνου έως και την ύφεση και της οποίας μετά υπήρξε το τέλος του.

Στο τελευταίο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι επιπτώσεις του ψυχρού πολέμου μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων καθώς και αυτές που συντελέστηκαν στην Ευρώπη η αποτέλεσε το κέντρο του πολέμου.

Λέξεις Κλειδιά: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Σοβιετική Ένωση, Υπερδύναμη, Ψυχρός Πόλεμος, NATO, Γερμανία, Οικονομία. Πυρηνικός Πόλεμος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος(1939-1945) αποτέλεσε την μεγαλύτερη πολεμική σύρραξη που γνώρισε έως τότε η ανθρωπότητα. Η επιρροή του μεγαλύτερη ακόμα και από εκείνη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Προκλήθηκε στέρηση και αναταραχή στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη καθώς η σύγκρουση άφησε εκατομμύρια ανθρώπινες απώλειες, ερειπίων και προσφύγων. Ο ιστορικός Τόμας Τζ. Πατερσον αποτύπωσε σε μια φράση με τον πιο γλαφυρό τρόπο την κατάσταση που επικρατούσε εκείνη την εποχή: «Η σύρραξη του(πολέμου) ήταν τόσο συντριπτική, τόσο ολοκληρωτική, ώστε αναποδογυρίστηκε ένας κόσμος ολόκληρος». (Robert McMahon,2007,σελ 1).Ο πόλεμος δεν έκανε διακρίσεις ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, τάξεων, ηλικιών, φύλου ή χρώματος, στρατιωτών ή αμάχων, καθώς όλοι επηρεάστηκαν άμεσα ή έμμεσα από τη σφοδρή αυτή σύγκρουση. Ωστόσο ανατροπές υπήρχαν και στην παλαιά τάξη πραγμάτων. Παρότι η Ευρώπη και οι ευρωπαϊκές δυνάμεις οικονομικά τουλάχιστον ήταν κατώτερες των ΗΠΑ είναι σημαντικό να τονιστεί ότι αποτελούσαν βαρυσήμαντο ρόλο στη διαμόρφωση της παγκόσμιας πολιτικής μέχρι και το 1939. Βέβαια, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου είχε καταλυθεί η πολιτική σταθερότητα, οι θεσμοί, οι συμμαχίες και γενικότερα οι παραδόσεις και οι αξίες που επικρατούσαν έως τότε. Ο «Brooks Atkinson» αναφέρει πως «Μετά από κάθε πόλεμο υπάρχει πολύ λίγη δημοκρατία για να σώσει κανείς». Το παραπάνω ρητό αποτυπώνεται ιδιαίτερα στην γηραιά ήπειρο, την Ευρώπη. Είναι δύσκολο κάποιος να αντιληφθεί ακόμα και σήμερα το μέγεθος της καταστροφής που επικρατούσε τότε. Η Ευρώπη παραδομένη στις στάχτες της είχε υποκύψει μετά από μια σκληρή και μακροχρόνια σύγκρουση. Οι πάλαι ποτέ μεγάλες δυνάμεις προσπαθούσαν να ανασυνταχθούν καθώς έμοιαζαν πλέον με φαντάσματα του παρελθόντος παρά με ισχυρές αυτοκρατορίες. Κατά τη διάρκεια του πολέμου έχασαν τη ζωή τους περίπου εξήντα εκατομμύρια άνθρωποι. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί ότι περισσότεροι από τους μισούς ήταν άμαχοι κυρίως από βομβαρδισμούς αλλά και από ασθένειες και λοιμούς, όπως συνέβη στη Νάπολη της οποίας οι κάτοικοι προσβλήθηκαν από τύφο και αφροδίσια νοσήματα και γνώρισαν καταστάσεις ίδιες με αυτές του 17ου αιώνα (πανώλη). (T.C.W.Blanning,2009,σελ 386). Οι απώλειες για τις συμμαχικές δυνάμεις ήταν μεγαλύτερες καθώς οι νεκροί τους ανέρχονταν περίπου στα τριάντα πέντε

εκατομμύρια σε αντίθεση με τις χώρες του άξονα (Γερμανία, Ιταλία και Ιαπωνία), των οποίων οι απώλειες άγγιζαν τα τρία εκατομμύρια.

Οι ανθρώπινες ζωές, ωστόσο, δεν ήταν η μόνη απώλεια. Οι μεγάλες πρωτεύουσες της Ευρώπης είχαν γίνει συντρίμια. Χαρακτηριστικά ο [Winston Churchill] είχε αποκαλέσει την μεταπολεμική Ευρώπη ως «ένα σωρό ερειπίων, ένα σφαγείο ένα τόπο αναπαραγωγής λοιμού και μίσους».Robert McMahon,2007). Οι μεγαλύτερες πόλεις της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης είχαν καταστραφεί κυρίως από τους βομβαρδισμούς. Για παράδειγμα, η Πολωνία αποτελεί το κυριότερο δείγμα της καταστροφής. Ελάχιστες ήταν οι πόλεις που δεν αποτέλεσαν πεδίο μάχης, όπως το Παρίσι ή η Πράγα και η Ρώμη. Ωστόσο και αυτές αντιμετώπιζαν άλλα προβλήματα. Η Γαλλία, που είχε απελευθερωθεί ταχύτατα, είχε παραλυμένο σιδηροδρομικό δίκτυο, η παραγωγή άνθρακα είχε πέσει στο ελάχιστο και το ένα τέταρτο των κτιρίων της ήταν κατεδαφισμένα.(T.C.W. Blanning,2009). Ο [Dean Acheson] σημειώνει ότι «Η Μεγάλη Βρετανία έχασε μια αυτοκρατορία και δεν έχει βρεί ακόμα ρόλο». (Robert McMahon, 2007) Η Βρετανία αν και δεν καταλήφθηκε ποτέ έχασε το ένα τέταρτο του εθνικού της πλούτου κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης και υπέστη αρκετές ζημιές από βομβαρδισμούς. Όλα αυτά συνέβαλλαν, ώστε η Βρετανία από πρώτη δύναμη να καταστεί ο μεγαλύτερος χρεοφειλέτης. Ο Χίτλερ μπορεί να μην κατάφερε να κατακτήσει τον κόσμο τήρησε όμως την υπόσχεση του και οδήγησε ολόκληρη την Ευρώπη στο θάνατο. Ανυπολόγιστες απώλειες από την πλευρά των νικητών είχε και η Σοβιετική Ένωση. Καταγράφηκαν περίπου εικοσιπέντε εκατομμύρια νεκροί άλλοι τόσοι άστεγοι και χιλιάδες κατεστραμμένα κτίρια, βιομηχανικές εγκαταστάσεις καθώς και καλλιεργήσιμη γη. Σε μέγεθος ήταν η χώρα που υπέστη και τις περισσότερες καταστροφές. Συνολικά στην Ευρώπη υπήρξε και ένας τεράστιος αριθμός προσφύγων γύρω στα πενήντα εκατομμύρια, από τα οποία έξι εκατομμύρια από αυτούς ονομάστηκαν εκτοπισθέντες.

Πέρα από την επιρροή του πολέμου αυτού στην Ευρώπη αρκετά σημαντικές ήταν και οι αναταραχές του στην μεταπολεμική Ασία. Η Ιαπωνία αποτέλεσε από τους μεγαλύτερους χαμένους καθώς περίπου τα μισά αστικά κέντρα ήταν κατεστραμμένα, ενώ το Τόκιο η πρωτεύουσα είχε καταστραφεί σχεδόν ολοσχερώς. Οι ατομικές βόμβες που έπεσαν στην Χιροσίμα και το Ναγκασάκι σηματοδότησαν τη λήξη του πολέμου. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως είχαν μείνει άστεγοι περίπου δέκα εκατομμύρια

Ιάπωνες. Ακόμη μια χώρα που είχε πληγεί ήταν η Κίνα η οποία είχε αποτελέσει και πεδίο μάχης για πάνω από δέκα χρόνια. Οι καλλιεργήσιμες περιοχές καθώς και οι βιομηχανικές είχαν πληγεί γεγονός που καθιστούσαν τη χώρα παραλυμένη. Κατά τη διάρκεια του πολέμου πέθαναν τέσσερα εκατομμύρια ινδονήσιοι ενώ από άμεσες συνέπειες του πολέμου έχασαν τη ζωή τους εκατομμύρια Ινδοί. Παρόμοιες περιπτώσεις εμφανίστηκαν και στην Ινδοκίνα. Τέλος σε άλλες γεωγραφικές περιοχές όπως στις Φιλιππίνες και στη Βιρμανία οι κάτοικοι τους είχαν λιγότερη τύχη καθώς οι περιοχές αυτές επλήγησαν λίγο πριν τη λήξη του πολέμου.

Βέβαια είναι σημαντικό να κατανοήσει κανείς πως μόνο μια χώρα βγήκε νικήτρια μέσα από τα συντρίμια του πολέμου και δεν ήταν άλλη από τις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό τις καθιστούσε σε υπερδύναμη. Πρώτη φορά ο όρος «υπερδύναμη» χρησιμοποιήθηκε από τον William Fox (1944) προκειμένου να διαφοροποιήσει από τις δυνάμεις που έως τότε χαρακτηρίζονταν ως «Μεγάλες Δυνάμεις». Κυρίως ο όρος αυτός παραπέμπει στις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου καθώς είχαν αναδειχθεί ως οι πιο ισχυροί. Αυτή η περιγραφή συνεπάγεται ότι: 1) Η πολιτική τους είχε παγκόσμιες επιπτώσεις, 2) Αποτελούσαν στρατιωτικά από τις πιο ισχυρές χώρες και τέλος 3) Είχαν κυρίαρχο οικονομικό και στρατηγικό ρόλο. (Heywood A., 2013).

Οι ΗΠΑ είχαν μηδαμινές απώλειες όσον αφορά το έμψυχο δυναμικό συνεπώς και αυτό τις διέκρινε ως την πιο ισχυρή στρατιωτικά χώρα. Ο πόλεμος ανέδειξε κυρίως την οικονομία της καθώς οι μακροχρόνιες συντηρητικές πολιτικές που εφαρμόζονταν τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα και μετά το κραχ του 1929 είχαν δυσκολέψει την κατάσταση. Η αμερικανική βιομηχανία άκμασε γεγονός που οδήγησε όχι μόνο τους Αμερικανούς να συνηθίσουν να ζουν καλύτερα αλλά βοήθησε και τις ΗΠΑ να αναλάβουν πρωταρχικό ρόλο στην παγκόσμια πολιτική, τις μετέτρεψε δηλαδή σε μια υπερδύναμη. Παρά τις καταστροφές που είχε υποστεί υπερδύναμη αποτελούσε και η Σοβιετική Ένωση η οποία αποτελούταν από μια αχανή έκταση πλούσια σε φυσικούς πόρους και, όπως φαινόταν, ήταν η μόνη που μπορούσε να απειλήσει τις ΗΠΑ. Οι δύο αυτές χώρες διέθεταν και τα μεγαλύτερα οπλοστάσια, όπως ισχυρή οικονομία, στρατό καθώς και διπλωματία καθώς πλέον ήταν αυτές που είχαν μεγάλες σφαίρες επιρροής. Παρά τις διαφωνίες τους ήταν αποφασισμένες να εκχωρήσουν ένα βαθμό πολιτικής εξουσίας και σταθερότητας στο διεθνές σύστημα έτσι, ώστε, να επιτευχθεί ειρήνη και ασφάλεια. Συμπερασματικά οι ρίζες του ψυχρού πολέμου βρίσκονται κάπου ενδιάμεσα σε ένα κόσμο που έχει λυγίσει

από μια παγκόσμια σύρραξη και τις συγκρουόμενες μεθοδεύσεις των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης που προσπαθούσαν να επιβάλουν σε αυτό τον κόσμο. Συνεπώς προκλήθηκε μια ρήξη μεταξύ των δυο χωρών που κράτησε σχεδόν μισό αιώνα. Οι λόγοι έχουν να κάνουν περισσότερο με τις ιδεολογικές διαφορές και αντιλήψεις της κάθε χώρας καθώς και με τον διαφορετικό τρόπο εξέλιξης τους. Η πόλωση αυτή ονομάστηκε από τους ιστορικούς ψυχρός πόλεμος και επηρέασε άμεσα ή έμμεσα το σύνολο του πλανήτη. (Robert McMahon, 2003)

Κεφάλαιο 1^ο : Οι απαρχές του ψυχρού πολέμου

1.1. Τα αίτια για την έναρξη του Ψυχρού πολέμου.

Με την πάροδο του χρόνου πολλοί είναι οι επιστήμονες που έχουν προσπαθήσει να ερμηνεύσουν τους λόγους και τα αίτια που οδήγησαν στην ρήξη και συνεπώς δημιούργησαν αυτό το ψυχροπολεμικό κλίμα. Κυρίως τρεις είναι οι σχολές σκέψης και καθεμία αποδίδει τα αίτια εκατέρωθεν.

Πρώτη σχολή σκέψης υπήρξε αυτή που εξέφραζε την παραδοσιακή ή ορθόδοξη άποψη. Η άποψη αυτή επικράτησε έως και τη δεκαετία του 1960 και απέδιδε κυρίως την ευθύνη στους Σοβιετικούς. Θεωρούσαν ότι η άρνηση του Στάλιν να σεβαστεί τη συμφωνία με τους συμμάχους του και την προσπάθεια επέκτασης του κομμουνισμού στην Ευρώπη αποτελεί την κύρια αιτία. Συνεπώς, η αντίδραση των ΗΠΑ να αντισταθούν σε αυτήν την πολιτική θεωρήθηκε απολύτως δικαιολογημένη.

Η δεύτερη σχολή είναι αυτή των αναθεωρητών οι οποίοι και εμφανίστηκαν περίπου στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Οι αναθεωρητές αποδίδουν την ευθύνη στις ΗΠΑ. Θεωρούν ότι οι ΗΠΑ δεν κατανόησαν τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Σοβιετική Ένωση ιδιαίτερα στην εθνική της ασφάλεια. Οι ΗΠΑ αντιθέτως άσκησαν πιέσεις προκειμένου να δημιουργήσουν ένα κλίμα ευνοϊκό γι' αυτές στην Ευρώπη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι Σοβιετικοί να προσπαθήσουν να αποκτήσουν τον πλήρη έλεγχο των γειτονικών τους περιοχών προκειμένου να δημιουργήσουν μια ασφαλή ζώνη ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν.

Η τελευταία σχολή σκέψης είναι αυτή των μετα-αναθεωρητών. Η σχολή αυτή υιοθετεί μια μέση προσέγγιση. Καταδεικνύουν την πολιτική των ΗΠΑ ως λανθασμένη σε θέματα διεθνών εξελίξεων ιδιαίτερα με τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας και τον έλεγχο της ατομικής έρευνας ωστόσο δεν θεωρούν ότι οι Σοβιετικοί προσέγγισαν με ηπιότητα την Ανατολική Ευρώπη αλλά αντιθέτως επιδίωκαν να επιβάλλουν την κυριαρχία τους. Ούτε όμως ότι η ΗΠΑ επιδίωκαν εξ αρχής την σύγκρουση με την ΕΣΣΔ καθώς και την εις βάρος επέκταση της επιρροής τους. Επιπλέον η απόφαση ανάμειξης τους στα ευρωπαϊκά πράγματα φαίνεται να αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στην ανταπόκριση των ευρωπαϊκών εκκλήσεων και πιέσεων για τη σύμπραξή τους στην παροχή μέτρων ασφαλείας (δημιουργία ΝΑΤΟ). Η άποψη των μετα -αναθεωρητών,

όπως αυτή διατυπώνεται από τον κύριο εκφραστή της τον John Lewis Gaddis φαίνεται πως δεν αποδίδει τα αίτια σε κανέναν καθώς αυτή η διαμάχη αποτέλεσε προϊόν μιας αναπόφευκτης σύγκρουσης δυο αντίθετων δυνάμεων που για να εξασφαλίσουν την προνομακή τους θέση θα έπρεπε να επεκτείνουν τις σφαίρες επιρροής τους. Η διάσταση αυτή μεταξύ των συμφερόντων των δυο χωρών είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση σκληρών πολιτικών που οδήγησαν στην οριστική ρήξη. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια και με τις νέες ανακαλύψεις σοβιετικών απόρρητων εγγράφων ο Gaddis οδηγήθηκε στην απόφαση ότι οι Σοβιετικοί ήταν υπεύθυνοι για την έναρξη του ψυχρού πολέμου. Η άποψη αυτή προκάλεσε πληθώρα αντιδράσεων γεγονός που αποδεικνύει ότι η συζήτηση για τα αίτια του ψυχρού πολέμου δεν έχει τελειώσει ακόμα. (Καρβουναράκης, 2012).

1.2.Οι επιδιώξεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στα παραπάνω κεφάλαια, το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ανέδειξε δυο υπερδυνάμεις με εντελώς αντίθετες ιδεολογίες και οι οποίες έμελλε να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Ο πόλεμος είχε καταστήσει τις μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης ανίκανες και ανήμπορες στον αγώνα για την πρωτοκαθεδρία, καθώς οι χώρες αυτές βρίσκονταν στη φάση της ανασύνθεσης και της αναδιάρθρωσης, ακόμα και η Μεγάλη Βρετανία. Η διαμάχη αυτή προέκυψε στην εκατέρωθεν προσπάθεια επιβολής των αξιών, της ιδεολογίας και επιρροής στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αποτέλεσαν ίσως και την ισχυρότερη υπερδύναμη από τις δυο. Σε αντίθεση με τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και της Ασίας όπου ο παγκόσμιος πόλεμος σήμαινε οδύνη και στέρηση για τις ΗΠΑ συμβόλιζε το ακριβώς αντίθετο. Υπήρξε ξαφνικά μετά από μια δεκαετή σκληρή οικονομική πολιτική, μια ασύμμετρη αφθονία. Το ΑΕΠ της χώρας διπλασιάστηκε καθώς υπήρχε μια οικονομία υψηλής παραγωγικότητας η οποία και εξασφάλιζε εργασία για όλους τους πολίτες. Μια πρωτοφανής αύξηση των μισθών εργασίας συνεισέφερε σε αυτό το καθεστώς αφθονίας. Σε αντίθεση με τον υπόλοιπο κόσμο, το βιοτικό τους επίπεδο ήταν σαφώς αναβαθμισμένο. Συγχρόνως οι απώλειες των Αμερικανών ήταν λιγότερες του 1% των

συνολικών απωλειών του πολέμου (λιγότεροι από 400.000 στρατιώτες και ναύτες χάθηκαν στο πεδίο της μάχης). Επίσης πολύ σημαντικό είναι ότι δεν υπέστησαν υλικές καταστροφές. Τα παραπάνω αποφαίνονται στους λόγους του Χαρν Τρούμαν όπου μετά την ανάληψη της προεδρίας διατύπωνε την εξής έκφραση «Βγήκαμε από αυτό τον πόλεμο ως το πιο ισχυρό κράτος του κόσμου – ίσως το πιο ισχυρό έθνος όλων των εποχών» (Robert McMahon, 2007). Παρόλη τη δύναμη που κατείχαν σε πολλούς τομείς, τα τεράστια οικονομικά οφέλη που είχαν αποκομίσει από τον πόλεμο, η ισχυρή στρατιωτική δύναμη αλλά και η νέα θέση των ΗΠΑ στον κόσμο δεν ήταν ικανά να ελαττώσουν την αβεβαιότητα που προέβλεπαν με την ανατολή του νέου κόσμου. Η επίθεση που πραγματοποιήθηκε στο Περλ Χάρμπορ από τους Ιάπωνες κλόνησε την πίστη των Αμερικανών για την άτρωτη Αμερική μια πεποίθηση που διατηρούταν από τον περασμένο αιώνα. Το χτύπημα αυτό ήταν ικανό ώστε να εισάγει στο προσκήνιο της κεντρικής πολιτικής των ΗΠΑ το ζήτημα της εθνικής ασφάλειας, ένα θέμα που απασχόλησε ιδιαίτερα την αμυντική και την εξωτερική πολιτική καθ' όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Μετά από την επίθεση αυτή και την επίδραση που είχε στον αμερικάνικο τρόπο σκέψης οι γνώστες της στρατηγικής οδηγήθηκαν σε ορισμένα συμπεράσματα. Αρχικά, οι ΗΠΑ ήταν γνωστές για τα πολυδιαφημιζόμενα θαλάσσια σύνορα ωστόσο οι ίδιοι κατανόησαν πως η εξέλιξη της τεχνολογίας και οι αεροπορικές συγκοινωνίες τις καθιστούσαν ευάλωτες σε εξωτερικές επιδρομές σε ανατολή και δύση (Περλ Χάρμπορ). Προκειμένου να υπάρξει ασφάλεια αναγκαία ήταν μια αμυντική γραμμή η οποία θα επεκτεινόταν πολύ πιο μακριά από τα σύνορα της χώρας. Με στρατιωτικούς όρους δηλαδή μια «άμυνα σε βάθος». Η πεποίθηση αυτή οδήγησε ηγετικά στελέχη επιφορτισμένα με την αμυντική πολιτική της χώρας να παροτρύνουν πρώτα τον Ρούζβελτ και έπειτα τον αντικαταστάτη του Τρούμαν στην λήψη δυο μέτρων.

Το πρώτο μέτρο αφορούσε στην ιδέα ενός ενιαίου παγκόσμιου δικτύου αεροπορικών και ναυτικών βάσεων υπό τον έλεγχο των Αμερικανών. Η δεύτερη λήψη πολιτικής απόφασης αφορούσε την καταβολή φόρου στα στρατιωτικά αεροπλάνα από τη στιγμή που θα διέρχονταν σε αμερικανικό εναέριο χώρο. Τα μέτρα αυτά ουσιαστικά τους επέτρεπαν να εκτείνουν την σφαίρα επιρροής τους σε περιοχές εξαιρετικά επίφοβες έτσι, ώστε να μπορούν να καταστείλουν μελλοντικούς εχθρούς πριν αποκτήσουν δύναμη και απειλήσουν τα συμφέροντά τους.

Το δεύτερο συμπέρασμα αφορούσε κυρίως την στρατιωτική ισχύ του έθνους. Κυριαρχούσε η άποψη ότι δεν έπρεπε ποτέ να ατροφήσει αυτή η δύναμη ενώ παράλληλα θα έπρεπε να αποτελέσει θεμελιακό στοιχείο στην διαμόρφωση του νέου κόσμου. Χαρακτηριστικό αποτελεί ότι οι κυβερνήσεις πριν ακόμα το ξέσπασμα του ψυχρού πολέμου είχαν διαμορφώσει μια νέα αντίληψη για την εθνικής ασφάλειας. Γι' αυτό το λόγο επιδίωκαν μια ισχυρή ναυτική και στρατιωτική παρουσία στον Ειρηνικό, ισχυρή κυριαρχία στο δυτικό ημισφαίριο, μονοπώλιο στην ατομική βόμβα και κεντρικό ρόλο στην κατοχή των ηττημένων εχθρών.

Το τελευταίο συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν είναι ίσως και το πιο σημαντικό. Η άντληση του μαθήματος αυτού έγινε μετά το τέλος του παγκοσμίου πολέμου. Έπρεπε με κάθε τρόπο να προστατευτεί το κομμάτι της Ευρώπης και της Ανατολικής Ασίας. Τα εδάφη αυτά ήταν πλούσια σε καλλιέργειες, πληθυσμούς καθώς και πλουτοπαραγωγικές πηγές. Συνεπώς το να κυριαρχήσει ένα κράτος ή ακόμη και ένας συνασπισμός κρατών φάνταζε αδιανόητο. Ο πυρήνας της Ευρασίας όπως αποκαλούνταν συνδύαζε: α) πλούσιες πηγές πρώτων υλών, β) προχωρημένη βιομηχανία, γ) ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, δ) διακρατικές σχέσεις και εμπορικές συναλλαγές και ε) υψηλής τεχνολογίας στρατιωτικές υπηρεσίες. Τα πλεονεκτήματα αυτά καθιστούσαν την περιοχή εκείνη υψηλής γεωστρατηγικής σημασίας γεγονός που εκμεταλλεύτηκε ο Χίτλερ και εξαπέλυσε μια σφοδρότατη επίθεση εναντίον του δυτικού ημισφαιρίου. Αυτό που ανησυχούσε ιδιαίτερα τις ΗΠΑ ήταν ότι η επανάληψη ενός ίδιου φαινομένου ίσως να έθετε σε κίνδυνο την κυριαρχία της. Συνεπώς θα έπρεπε να βρίσκονται συνεχώς σε επαγρύπνηση. Αυτό προϋπέθετε α) κάθετη αύξηση στρατιωτικών δαπανών, β) επέκταση του ήδη υπάρχοντος αμυντικού οικοδομήματος της χώρας, γ) επανεκτίμηση της εσωτερικής οικονομίας και δ) τον περιορισμό πολλών οικονομικών και πολιτικών προνομίων που απολάμβαναν πολλοί πολίτες. Συμπερασματικά η κατάληψη της Ευρασίας από έναν εχθρό έθετε σε κίνδυνο την φιλελεύθερη πολιτική οικονομία των ΗΠΑ που ήταν αναγκαία για την προαγωγή των πεποιθήσεων και των αξιών τους. (Robert McMahon, 2007).

Για τους Αμερικανούς οι στρατιωτικές στρατηγικές διαστάσεις της παγκόσμιας τάξης ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τις οικονομικές διαστάσεις. Επιδίωκαν την επικράτηση ενός περισσότερο ελεύθερου και ανοικτού διεθνούς οικονομικού συστήματος καθώς το θεωρούσαν στοιχείο απαραίτητο για την νέα τάξη που ήθελαν να

οικοδομήσουν μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο. Χαρακτηριστικά ο υπουργός εσωτερικών Cordell Hull εξηγούσε πως το καθεστώς της οικονομίας και του εμπορίου που κυριαρχούσαν τα προηγούμενα χρόνια της οικονομικής κρίσης και της ύφεσης οδηγούσε στην αντιπαλότητα και τις συγκρούσεις.(Robert McMahon,2007). Σύμφωνα, λοιπόν, με τους Αμερικανούς ένας κόσμος ευμάρειας θα ήταν πιο σταθερός και ειρηνικός. Προκειμένου να πετύχουν τον στόχο τους άσκησαν ισχυρή πίεση, ώστε να επιτύχουν ένα οικονομικό καθεστώς απελευθερωμένου εμπορίου, ίσως επενδυτικές ευκαιρίες, σταθερές τιμές συναλλάγματος καθώς και πλήρη νομισματική μετατρεψιμότητα. Στη διάσκεψη του Bretton Woods στο τέλος του 1944 απέσπασαν την γενική αποδοχή για τις αρχές αυτές και κέρδισαν την υποστήριξη για τη δημιουργία δύο υπερεθνικών φορέων το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Διεθνή Τράπεζα Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης η οποία θα ήταν υπεύθυνη για τη σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομίας. Οι ΗΠΑ παρήγαγαν περίπου το πενήντα τοις εκατό των αγαθών και των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, ενώ καθώς ο πόλεμος πλησίαζε στο τέλος του θα επωφελούνταν αρκετά. Μετατράπηκαν ουσιαστικά στην ισχυρότερη καπιταλιστική χώρα. Το πολυεθνικό εμπορικό καθεστώς το οποίο στήριζαν όχι μόνο οι κυβερνήσεις αλλά και οι επιχειρηματίες θα ωφελούσε αρκετά την αμερικανική κοινωνία. Τα ιδανικά και τα οικονομικά συμφέροντα ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με την αμερικανική ιδεολογία. Ο ενθουσιασμός των πολιτών ήταν τεράστιος και αυτό αποτυπώνεται από τις διακηρύξεις ότι αποτελούσε ευλογία για όλο τον κόσμο το γεγονός ότι η πολιτική ισχύς και οι αγαθές προθέσεις θα αποτελούσαν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της «Μεγάλης Αμερικανικής Δημοκρατίας». (Robert McMahon, 2007). Το πεπρωμένο των ΗΠΑ ήταν αλληλένδετο με τη δικαιοσύνη πλέον και αυτό ρίζωσε στην ιστορία και την κουλτούρα της Αμερικής. Από τα υψηλότερα στρώματα έως και τα πιο χαμηλά θεωρούσαν ιστορική ευθύνη της χώρας τους να βοηθήσει στην ανοικοδόμηση ενός νέου κόσμου πιο σταθερού. Κανένας δεν υιοθετούσε αντίθετη άποψη ενώ ίσως καθοριστικό παράγοντα να διαδραμάτιζε το γεγονός ότι οι ΗΠΑ δεν είχαν δεχτεί ποτέ καμία σοβαρή απειλή. Το μόνο εμπόδιο που μπορούσε να αντισταθεί και να αμφισβητήσει σοβαρά τις επιδιώξεις αυτές ήταν μια χώρα αντίστοιχου διαμετρήματος. Η χώρα αυτή ήταν η δεύτερη υπερδύναμη που είχε προκύψει μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Σοβιετική Ένωση(ΕΣΣΔ).

1.3.Οι επιδιώξεις της σοβιετικής πολιτικής μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το σοβιετικό σχέδιο για την μεταπολεμική τάξη ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με τους φόβους που είχαν για την ασφάλεια της χώρας. Νωπές ήταν ακόμη οι μνήμες από την αιφνίδια επίθεση του Χίτλερ το 1941. Οι μνήμες αυτές ήταν χειρότερες ακόμα και από αυτές των Αμερικανών από το Περγλ Χάρμπορ καθώς οι ζημιές και οι καταστροφές που είχε υποστεί η χώρα ήταν τεράστιες και ανυπολόγιστες. Η Σοβιετική Ένωση είχε υποστεί ζημιές σε σύνολο εννέα από τις δεκαπέντε δημοκρατίες της. Είχαν πληγεί ωστόσο όλοι σχεδόν οι πολίτες της χώρας καθώς δεν έμεινε κανένας αλώβητος. Οι Σοβιετική αποκαλούσαν το Β' Παγκόσμιο ως «Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο». Πέρα από το ένα εκατομμύριο ανθρωπίνων απωλειών, τεράστιες ήταν κι αυτές στις καταστροφές κτιρίων σε πόλεις και χωριά. Η εξωτερική εισβολή σήμαινε επίσης και την καταστροφή της αγροτικής υποδομής καθώς εκατομμύρια στρέμματα και καλλιέργειες καταστραφήκαν. Οι οδυνηρές αναμνήσεις της γερμανικής επίθεσης ξύπνησαν άλλες παλαιότερες εμπειρίες πρώτα απ' όλα την γερμανική κατάκτηση κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, την επέμβαση των συμμάχων κατά το ρωσικό εμφύλιο πόλεμο και την απόπειρα κατάκτησης της χώρας από τον Ναπολέοντα. Οι παραπάνω καταστάσεις είχαν ως αποτέλεσμα η Σοβιετική ηγεσία να επιδιώκει να διασφαλιστεί η χώρα της από μελλοντικές απειλές κατά της εδαφικής ακεραιότητάς της. Η Σοβιετική Ένωση καλούνταν να προστατέψει μία τεράστια έκταση τρεις φορές μεγαλύτερη των ΗΠΑ, οπότε το ζήτημα της ασφάλειας ήταν πιο επίκαιρο από ποτέ. Οι δύο πιο κύριες από άποψη ζωτικής σημασίας περιοχές αποτελούσαν μία η Ευρωπαϊκή Ρωσία και η Σιβηρία οι οποίες ήταν ιδιαίτερα ευάλωτες σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, που είχαν φιλικούς γείτονες όπως το Μεξικό καθώς και θαλάσσια σύνορα για προστασία. Η Σοβιετική Ένωση ήταν ευάλωτη σε επιδρομές και επιθέσεις από γείτονες όπως η Ιαπωνία ή η ιδιαίτερα ασταθής Κίνα από τη μεριά της Σιβηρίας. Από την Ευρωπαϊκή Ρωσία έπρεπε να διαφυλάξει την ακεραιότητα της από πλευράς Πολωνίας η οποία αποτελούσε το διάδρομο για την διέλευση των στρατευμάτων του Ναπολέοντα και στη συνέχεια του Κάιζερ και του Χίτλερ. Συνεπώς κατέστη επιτακτική ανάγκη να προασπίσουν την ακεραιότητα της πατρίδας τους. Η πολιτική αυτή αποτελούσε τον πυρήνα του σχεδιασμού για την άδεια

για την αναδιάρθρωση της χώρας. Η Πολωνία διαδραμάτιζε καθοριστικό ρόλο καθώς εκείνη ήταν η χώρα που αποτελούσε την δίοδο διέλευσης. Ο Στάλιν χαρακτήρισε ζήτημα ζωής και θανάτου.(Robert,McMahon,2007). Η Ρωσία είχε γνωρίσει ανείπωτη φρίκη και καταστροφές που επέφεραν οι εισβολές κατά τα προηγούμενα χρόνια. Γι' αυτό ο Στάλιν θεωρούσε ήσσονος σημασίας η Ρωσία να διασφαλίσει την Πολωνία. Ο Στάλιν πίστευε ότι Γερμανοί θα συνέρχονταν γρήγορα θα αποτελούσαν για ακόμα μία φορά κίνδυνο για την Σοβιετική Ένωση γι' αυτό το λόγο επιδίωξε να λάβει μέτρα που να διασφαλίζουν την μελλοντική ασφάλιση της πατρίδας όσο ακόμη ο κόσμος ήταν εύκολο να χειραγωγηθεί. Επιδίωκε να τοποθετηθούν φιλικά διακείμενες φιλοσοβιετικές κυβερνήσεις στην Πολωνία και άλλες καίριας σημασίας Ανατολικές Ευρωπαϊκές χώρες, να επεκταθούν τα σύνορα και να φτάσουν όσο ήταν δυνατόν της προεπαναστατικές τους διαστάσεις. Απαιτούσε επίσης η Γερμανία να υποστεί ένα κατοχής και μία συστηματική αποβιομηχανοποίηση καθώς και να αποζημίωση της πληγείσες χώρες οι οποίες αποζημιώσεις ήταν αναγκαίες για την ανάκαμψη της ΕΣΣΔ μετά από τις τεράστιες καταστροφές που είχε υποστεί. Τα σχέδια της Ρωσίας για την ασφάλεια βασιζόνταν στην πολιτική της επέκτασης. Έπρεπε ωστόσο τα σχέδια αυτά να εξισορροπιστούν με την ισχυρή επιθυμία να διατηρηθεί το πλαίσιο συνεργασίας με τις ΗΠΑ και την μεγάλη Βρετανία που είχε αναπτυχθεί μέσω του πολέμου. Η σοβιετική ένωση επιδίωκε να διατηρήσει το πνεύμα της υψηλής συμμαχίας όχι για συναισθηματικούς λόγους αλλά λόγω ενός συνόλου πρακτικών εκτιμήσεων. Πρώτα απ' όλα, οι σοβιετικοί ηγέτες γνωρίζουν ότι μία ανοιχτή ρήξη με την Δύση έπρεπε να αποφευχθεί καθώς οι τεράστιες απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό, φυσικούς πόρους και η κατεστραμμένη βιομηχανική παραγωγή που προέκυψε μετά τον πόλεμο καθιστούσε ανίκανη τη χώρα να έρθει σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ και την μεγάλη Βρετανία θα τις τοποθετούσε σοβαρά σε μειονεκτική θέση ιδιαίτερα μετά την επίδειξη της ατομικής βόμβας από τις ΗΠΑ.Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι ο Στάλιν ήλπιζε ότι οι ΗΠΑ θα παρείχαν την οικονομική τους υποστήριξη στις προσπάθειες ανοικοδόμησης της σοβιετικής πατρίδας. Η πολιτική του ανεξέλεγκτου εδαφικού επεκτατισμού μόνο αποτελεσματική δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, καθώς θα πετύχαινε τη διάλυση της συμμαχίας και αυτό θα έχει ως συνέπεια την ανάσχεση της οικονομικής βοήθειας, την οποία οι σοβιετικοί προσπαθούσαν να αποφύγουν. Η σοβιετική ηγεσία επιδίωκε να αντιμετωπιστεί ως μία αξιосέβαστη δύναμη μετά από μία τεράστια χρονική περίοδο που αντιμετωπιζόταν ως παράταιρη. Επιδίωκαν να αποσπάσουν τον σεβασμό των χωρών των οποίων ήταν

αντίθετες με τις επιθυμίες τους και με τις οποίες θα έπρεπε να είναι πολέμιες. Ωστόσο δεν επιζητούσαν μόνο τον σεβασμό επιδίωκαν ίσα δικαιώματα καθώς και να γίνουν αποδεκτά τα αιτήματά τους. Τα αιτήματά τους αφορούσαν επίσημη αναγνώριση από τα δυτικά κράτη των νέων συνόρων που είχαν προκύψει μετά το τέλος του πολέμου καθώς και την σφαίρα επιρροής την οποία είχαν επιτύχει στην Ανατολική Ευρώπη. Οι υπολογισμοί αυτοί λειτουργούσαν ως φρένο σε αυτά που θα μπορούσαν να κερδίσουν μέσω της βίας, καθώς κάτι τέτοιο θα είχε διαταραχές στις σχέσεις τους με τους άσπονδους συμμάχους τους. Το γεγονός ότι αρχηγός του κράτους αποτελούσε ο Στάλιν κατά τη διάρκεια αυτή προσδίδει ένα προσωπικό στοιχείο στην ανάλυση των φιλοδοξιών της Μόσχας στην μεταπολεμική περίοδο. Ο Στάλιν κυριαρχούσε ολοκληρωτικά στη διαμόρφωση σοβιετικής πολιτικής από την αρχή μέχρι το τέλος του πολέμου. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησε τον Στάλιν να βλέπει τους δυτικούς συμμάχους με τον ίδιο τρόπο που έβλεπε τους ανταγωνιστές του στη Ρωσία. Ωστόσο, η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα στις επιδιώξεις του Στάλιν για κυριαρχία. Ο Στάλιν ακολούθησε μία προσεκτική εξωτερική πολιτική προσπαθώντας πάντα να βρίσκει τη χρυσή τομή ανάμεσα στην σωστή εκτίμηση ευκαιριών και το ρίσκο. Ήταν αρκετά ρεαλιστής και σεβόταν την στρατιωτική και βιομηχανική περιοχή των Ηνωμένων Πολιτειών, που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις έκανε υποχωρήσεις από τις αρχικές του απαιτήσεις. Για τον Στάλιν η επέκταση του κομμουνισμού δεν αποτελούσε προτεραιότητα όσο οι ανάγκες του σοβιετικού κράτους. Η εξωτερική πολιτική του Σοβιετικού κράτους επηρεαζόταν από την ιδεολογία του Μαρξισμού και του Λενινισμού. Οι πεποιθήσεις των Σοβιετικών στη θέση του Μαρξ και του Λένιν τους οδηγούσαν σε μια μεσσιανική πίστη στο μέλλον που ταυτιζόταν με την βεβαιότητα ότι η ιστορία θα ήταν με το μέρος τους. Ο Στάλιν και η ελίτ του Κρεμλίνου θεωρούσαν αναπόφευκτη την σύγκρουση μεταξύ σοσιαλισμού και καπιταλισμού, ωστόσο πίστευαν στην νίκη του σοσιαλισμού. Γι' αυτόν τον λόγο δεν επιδίωκαν την σύγκρουση, όταν δεν ήταν ευνοημένοι. (Robert McMahon, 2007). Οι πολίτες των δυο χωρών θεωρούσαν πως τα κράτη τους θα αποτελούσαν τους συντονιστές για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου. Θεωρούσαν πως θα αποτελούσαν τους προαγωγούς της ειρήνης και της ευημερίας. Οι ιδεολογικές αξίες σε συνδυασμό με την ασύμμετρη δύναμη που διέθετε η κάθε χώρα είναι τα αίτια που οδήγησαν στην ρήξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Οι Φάσεις του Ψυχρού πολέμου

2.1. Η έναρξη του πολέμου

Η συμμαχία μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης αποτέλεσε εξ αρχής ένα δημιούργημα ειδικών συνθηκών που οι περιστάσεις απαιτούσαν, ωστόσο από την πρώτη στιγμή οι εντάσεις ήταν χαρακτηριστικές. Κοινός στόχος, κατά κύριο λόγο, ήταν η εξάλειψη της ναζιστικής Γερμανίας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ασκούσαν διπλωματική απομόνωση, οικονομική πίεση καθώς και συνεχείς καταγγελίες όλων όσων αντιπροσώπευε το Σοβιετικό καθεστώς, ενώ η καθυστερημένη αναγνώριση του Σοβιετικού κράτους οδήγησε ουσιαστικά τον Στάλιν στην υπογραφή του Σοβιετικο-Ναζιστικού συμφώνου το 1939. Οι ΗΠΑ δεν θεωρούσαν αξιόπιστη την ΕΣΣΔ. Δεν ήταν τόσο η στρατιωτική δύναμη που ανησυχούσε τις ΗΠΑ αλλά οι απόψεις του μαρξισμού και του λενινισμού και η απήχηση που θα μπορούσαν να έχουν στις καταπιεσμένες μάζες άλλων χωρών συμπεριλαμβανομένων αυτών των ΗΠΑ καθώς και οι επαναστατικές αναταραχές και η κοινωνικοπολιτική κρίση που θα μπορούσαν να επιφέρουν. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών παρέμειναν ψυχρές μέχρι την εισβολή του Χίτλερ σε σοβιετικό έδαφος. Η Ιδεολογική αντιπάθεια αντικαταστάθηκε από τις επιταγές της «realpolitik» με την κατάκτηση της Σοβιετικής Ένωσης από τη Γερμανία. (Robert McMahon 2007). Ο Ρούζβελτ αναγνώριζε την συμβολή που θα μπορούσαν να έχουν οι σοβιετικοί στην αντιμετώπιση των δυνάμεων του άξονα και γι' αυτό το λόγο προχώρησε στην παροχή βοήθειας. Έτσι δημιουργήθηκε ένα κοινό μέτωπο μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Ωστόσο υπήρχαν προστριβές μεταξύ των μελών της συμμαχίας καθώς και πολιτικές διαμάχες. Εξ αρχής κύρια θέματα ήταν ο μόνιμος διαμελισμός της Γερμανίας, ενώ οι Αμερικανοί αμφιταλαντεύονταν μεταξύ αυτού ή μίας νέας Γερμανίας η οποία θα διαδραμάτιζε καταλυτικό ρόλο στην ανοικοδόμηση της νέας Ευρώπης.

Δεν συνέβαλαν όμως μόνο όλα όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω στην ψυχροπολεμική σύγκρουση αλλά και μία σειρά από καταπατήσεις ή μη τήρησης συμφωνιών που αξίζει να αναφερθούν, αφού τελικά οδήγησαν στην έναρξη του Ψυχρού πολέμου.

Αρχικά, η *Διάσκεψη της Γιάλτας* (Φεβρουάριος του 1945) πραγματοποιήθηκε στην προσπάθεια των τριών ηγετών να επιλύσουν διαφορές και να επιτύχουν συμφωνίες καθώς και να σχεδιαστεί το τέλος του πολέμου. Οι αποφάσεις ελήφθησαν στο πνεύμα του συμβιβασμού και της συνεργασίας. Οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί αναγνώρισαν την κυβέρνηση της Βαρσοβίας, ενώ ο Ρούζβελτ υποχωρούσε από την πολιτική της ικανοποίησης πολλών Αμερικανών με καταγωγή από την Ανατολική Ευρώπη. Ο Στάλιν υπέγραψε τη διακήρυξη της αρχής για μια απελευθερωμένη Ευρώπη, ενώ έλαβε διαβεβαιώσεις για γερμανικές αποζημιώσεις. Συνάμα έγινε η αποδοχή της συμμετοχής της Σοβιετικής Ένωσης στον Ιαπωνικό πόλεμο, ενώ η ΕΣΣΔ έγινε μέλος των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο ο πρόωρος θάνατος του Ρούζβελτ έφερε στην προεδρία τον Τρούμαν. Αμέσως χαραχτηκε μία νέα πολιτική περισσότερο σκληροπυρηνική, η οποία πίεζε επιθετικά τους Σοβιετικούς στην προσπάθεια επιδίωξης και διεκδίκησης συμφερόντων υπέρ των ΗΠΑ. Το ζήτημα της Ανατολικής Ευρώπης ήταν ζωτικής σημασίας. Οι Αμερικανοί και Βρετανοί είχαν συμβιβαστεί με την ιδέα ότι η Ανατολική Ευρώπη βρισκόταν υπό την σφαίρα της Σοβιετικής επιρροής. Η Πολωνία αποτελούσε το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν στην προσπάθεια επίτευξης συμφωνίας. (Robert McMahon, 2007).

Επιπλέον, γίνεται προσπάθεια άμβλυνσης των διαφορών στο *συνέδριο του Πότσταμ*. Τα θέματα αφορούσαν κυρίως τις εδαφικές μεταβολές στην Ασία, την ακριβή ημερομηνία εισόδου στον πόλεμο της Σοβιετικής Ένωσης κατά της Ιαπωνίας, ενώ οι διευθετήσεις στην μεταπολεμική Ανατολική Ευρώπη και τη Γερμανία καθίσταντο επιτακτικές. Ο Στάλιν κέρδισε την αναγνώριση του καθεστώτος της Βαρσοβίας ενώ συνάντησε αντιθέσεις για αναγνωρίσεις κυβερνήσεων σε Βουλγαρία και Ρουμανία. Το μεγάλο αγκάθι που αποτέλεσε και πυρήνα του Ψυχρού πολέμου ήταν η Γερμανία. Βρέθηκε μια συμβιβαστική λύση της οικονομικής διχοτόμησης της χώρας. Το ζήτημα των αποζημιώσεων βρέθηκε ξανά στο προσκήνιο ωστόσο οι ΗΠΑ ήθελαν μία οικονομικά εύρωστη Γερμανία στην προσπάθεια ανασύνθεσης και ανασυγκρότησης της Ευρώπης. Ουσιαστικά επιλέχθηκε η διαίρεση της Γερμανίας η οποία αποτέλεσε το πρώτο βήμα διχοτόμησης της χώρας, καθώς και της ηπείρου ανάμεσα σε δύο στρατόπεδα το δυτικό και το ανατολικό. Ο Τρούμαν θεωρούσε επιτυχή τα συμφωνηθέντα καθώς θεωρούσε ότι η οικονομική υπεροχή των ΗΠΑ και η αποκλειστική κατοχή της ατομικής βόμβας ενίσχυαν τις θέσεις τους. Ο Β' Παγκόσμιος

Πόλεμος τερματίστηκε με την παράδοση της Ιαπωνίας μετά από την χρήση ατομικής βόμβας στις περιοχές Χιροσίμα και Ναγκασάκι. Παρόλα αυτά η σχέση των Σοβιετικών και των Αμερικανών αντί να βελτιωθούν επιδεινώθηκαν δραματικά καθώς προέκυψαν κι άλλα προβλήματα. Ο Τρούμαν και οι δυτικοί σύμμαχοι θεωρούσαν την Ρωσία του Στάλιν ένα καιροσκοπικό και καταπιεστικό καθεστώς, ενώ πίστευαν ότι επιδίωκε την συνεχή προσάρτηση εδαφών, φυσικών πόρων και παραχωρήσεων. Η θέση αυτή επιβεβαιώθηκε από τον George F. Kennan επικεφαλής του διπλωματικού σώματος των ΗΠΑ στη Μόσχα μετά από το περίφημο μακρύ τηλεγράφημα. Ο Τσώρτσιλ στήριζε την άποψη αυτή θεωρώντας την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης ως ένα σιδηρούν παραπέτασμα που εξαπλωνόταν σε ολόκληρη την Ευρώπη. (Robert McMahon, 2007).

Παράλληλα, ήταν αναπόφευκτο ένας πολιτικός άνδρας με την επιρροή του Τρούμαν να μην αποτελέσει ορόσημο στην σχέση μεταξύ των χωρών που πρωταγωνιστούν. Η έναρξη του ψυχρού πολέμου στην Ευρώπη προήλθε από την αποτυχία να εφαρμοστούν τα συμφωνηθέντα στην διάσκεψη της Γιάλτας και του Πότσταμ. Το γερμανικό ζήτημα καθώς και αυτό των Κεντρικών και Ανατολικών Ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Πολωνία ήταν θέματα ιδιαίτερης σημασίας. Η άποψη πλέον ότι η Σοβιετική πολιτική στην Ανατολική Ευρώπη δεν εμπνεόταν από την επιδίωξη της ασφάλειας αλλά από επεκτατικές βλέψεις είχε ενισχυθεί. Προκειμένου να ελαττωθεί η απήγηση του κομμουνισμού και να ελεγχθεί η ΕΣΣΔ οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής προέβησαν σε μία εφαρμογή στρατηγικής που ονομάστηκε *Δόγμα Truman* το 1947. Η Βρετανία δήλωσε την αδυναμία στρατιωτικής και οικονομικής στήριξης σε Ελλάδα και Τουρκία για την προστασία τους από την Σοβιετική Ένωση. Τον νέο αυτό ρόλο ανέλαβαν οι ΗΠΑ προκειμένου να αντιμετωπίσουν την εξάπλωση της Σοβιετικής επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο και την πλούσια σε πετρέλαιο Μέση Ανατολή.

Ο Τρούμαν απευθύνθηκε στο κογκρέσο προκειμένου να ζητήσει οικονομική και στρατιωτική βοήθεια αξίας τετρακοσίων εκατομμυρίων δολαρίων για την Ελλάδα και την Τουρκία. Η Ελλάδα εκείνη την περίοδο βρισκόταν σε εμφύλιο με τους Έλληνες κομμουνιστές, ενώ οι Τούρκοι αντιμετώπιζαν πιέσεις από τους Ρώσους για παραχώρηση στα Δαρδανέλια. Η ΕΣΣΔ επωφελούνταν αρκετά από την Βρετανική υποχώρηση. Για τον Τρούμαν δεν ήταν μόνο το ζήτημα βοήθειας στις συμμαχικές χώρες αρκετά σημαντικό αλλά κυρίως η «ακτιβιστική» εξωτερική πολιτική και η ταυτόχρονη

αντισοβιετική και αντικομμουνιστική πολιτική. Το δόγμα Truman αποτέλεσε το έναυσμα του ψυχρού πολέμου.

Ακόμα μία σημαντική φάση που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των πραγμάτων αποτέλεσε *το σχέδιο Marshall* που εκφράστηκε για πρώτη φορά από τον υπουργό εσωτερικών George Marshall όποιος υποσχέθηκε την βοήθεια από τις ΗΠΑ σε Ευρωπαϊκές χώρες που είχαν θέληση να συντονιστούν με τις προσπάθειες για ανάκαμψη. Οι εχθροί που μάχονταν οι ΗΠΑ ήταν η πείνα, η φτώχεια και το χαμηλό ηθικό, στοιχεία που οδήγησαν μαζί και με τον σκληρό χειμώνα στην άνοδο της αριστεράς. Το σχέδιο αυτό αποδέχτηκαν αρκετές Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις οι οποίες μπορούσαν να βελτιώσουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα, να αντιμετωπίσουν κομμουνιστικά κόμματα και να περιορίσουν το Σοβιετικό επεκτατισμό. Το σχέδιο Marshall παρείχε στην Ευρώπη βοήθεια ύψους 13 δισεκατομμυρίων δολαρίων γεγονός που ενίσχυσε την οικονομική ανάκαμψη. (Robert McMahon,2007).

Ταυτόχρονα, ο Στάλιν ανησυχούσε πως όλα τα παραπάνω θα είχαν ως αποτέλεσμα την σταδιακή αποδυνάμωση της Σοβιετικής επιρροής στα Ανατολικά Ευρωπαϊκά κράτη έτσι κάθετη ήταν η απόφασή του να μην συμμετέχουν αυτά τα κράτη στο πρόγραμμα. Επιπλέον έγινε μία σαφής στροφή στην χάραξη πολιτικής όσον αφορά τη Γερμανία. Οι Αμερικανοί θεωρούσαν την Γερμανία ως απαραίτητη δύναμη στην ανάκαμψη της Ευρώπης γι' αυτό το λόγο επιδίωκαν να συμμετέχει και η Γερμανία στο σχέδιο αναδιάρθρωσής. Η επιδίωξη αυτή οδήγησε σε ρήξη με τους Σοβιετικούς καθώς ο Στάλιν είχε αντίθετη άποψη αναφορικά με την Γερμανία. Οι Αμερικανοί προτιμούσαν να διχοτομήσουν τη χώρα παρά να διατρέξουν τον κίνδυνο μίας Γερμανίας ευθυγραμμισμένης στην πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης. Με τις ανησυχίες που διακατείχαν τον Στάλιν για μια πιθανή αναβίωση της Γερμανικής δύναμης προκλήθηκαν έντονες διαμαρτυρίες. Τον Σεπτέμβριο του 1947 οι Σοβιετικοί ίδρυσαν την Κομινφόρμ (γραφείο κομμουνιστικής πληροφόρησης). Με την ίδρυση του οργανισμού αυτού οι Σοβιετικοί θα μπορούσαν να ελέγχουν αποτελεσματικότερα τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και τα κομμουνιστικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης. Το πραξικόπημα στην Τσεχοσλοβακία υποκινούμενο από την ΕΣΣΔ καθώς και την καταστολή όσων ήταν αντίθετοι με τον κομμουνισμό στην Ουγγαρία συνέβαλαν στην διχοτόμηση της Ευρώπης. Οι πρώτες συγκρούσεις στα πλαίσια του Ψυχρού πολέμου έγιναν στο Βερολίνο το 1948, όταν ο Στάλιν επιδίωξε να αποκόψει τις οδικές και

σιδηροδρομικές επικοινωνίες και να εγκαθιδρύσει μία Σοβιετική ζώνη κατοχής στην πρώην Γερμανική πρωτεύουσα. Ο πληθυσμός και η αυτονομία του Δυτικού Βερολίνου διατηρήθηκαν μέσα από μία αερογέφυρα ανεφοδιασμού από την οποία οι Αμερικανοί παρείχαν συνεχή βοήθεια. Ο Στάλιν έβαλε τέλος στον αποκλεισμό το Μάιο του 1949. Η δράση αυτή εμβάθυνε περισσότερο το χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Τον Σεπτέμβριο του 1949 οι δυτικές δυνάμεις δημιούργησαν την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ενώ λίγο αργότερα οι Σοβιετικοί δημιούργησαν την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας στην ζώνη κατοχής τους.

Κυβερνήσεις της Δυτικής Ευρώπης θεωρούσαν πως ο συνεκτικός δεσμός μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής θα έπρεπε να θεμελιωθεί σε μία υπερατλαντική αμυντική συμμαχία. Γι' αυτόν τον λόγο δημιουργήθηκε τον Απρίλιο του 1948 το σύμφωνο των Βρυξελλών. Αποτελούσε μία συμφωνία ασφαλείας ανάμεσα σε Βρετανία, Γαλλία, Ολλανδία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο και αποτελούσε το μέσο σύνδεσης μεταξύ των δύο ηπείρων Αμερικής και Δυτικής Ευρώπης. Με λίγα λόγια το NATO (Βορειοατλαντική Συμμαχία) θα διατηρούσε την ενεργό συμμετοχή στο προσκήνιο των Αμερικανών, θα απέκλειε τους Σοβιετικούς και θα υποβάθμιζε τους Γερμανούς. Το NATO υπογράφηκε επίσημα στις 4 Απριλίου 1949 στις Βρυξέλλες και ένωσε ουσιαστικά την Ιταλία, την Δανία, την Νορβηγία, την Πορτογαλία, τον Καναδά και τις ΗΠΑ με μία αμοιβαία συνθήκη ασφάλειας και ειρήνης. Το NATO δημιουργήθηκε περισσότερο με την προσπάθεια και τις εκκλήσεις των Ευρωπαίων να φέρουν πιο κοντά στο προσκήνιο τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής καθώς η σφαίρα επιρροής τους βασίζεται περισσότερο στον φόβο των ευρωπαϊκών δυνάμεων σε μια Σοβιετική επέκταση παρά στην φιλοδοξία των Αμερικανών. Από την άλλη μεριά, η Σοβιετική Αυτοκρατορία επιβλήθηκε με τη βία σε ένα μεγάλο μέρος Ανατολικής Ευρώπης. (Robert McMahon, 2007).

Καθοριστική υπήρξε η νίκη των κομμουνιστών το 1949 στην Κίνα υπό το νέο ηγέτη της, Μάο Τσε Τούνγκ, καθώς προκάλεσε αναταράξεις στον χώρο της Ασίας. Ο Μάο Τσε Τούνγκ υπέγραψε συνθήκη φιλίας με τον Στάλιν και υποσχέθηκε αμοιβαία υποστήριξη. Υπογράφηκε η σινο-σοβιετική συμμαχία. Στις αρχές της δεκαετίας του '50 και με την πλήρη υποστήριξη του Στάλιν η Βόρεια Κορέα προέβη σε επίθεση ενάντια στην νότια Κορέα. Ο Στάλιν αφελώς πίστευε ότι η Αμερική δεν θα ενδιαφερόταν για τον πόλεμο. Ωστόσο η κίνηση αυτή οδήγησε στην εμπλοκή των ΗΠΑ καθώς και των

Ηνωμένων Εθνών προς υποστήριξη της νότιας Κορέας. Οι ΗΠΑ πίστευαν πως η επίθεση αυτή έκανε σαφείς τις προθέσεις των κομμουνιστικών κρατών καθώς και των προθέσεών τους και των επεκτατικών πολιτικών τους. Παράλληλα με την επέμβαση των ΗΠΑ στον πόλεμο εισχώρησε και η Κίνα, γεγονός που οδήγησε στον τριετή πόλεμο κατά τον οποίο έχασαν τη ζωή τους πάνω από τρία εκατομμύρια άνθρωποι, πριν οι δύο χώρες επιστρέψουν στα προπολεμικά του σύνορα. (Robert McMahon, 2007).

2.2. Η κορύφωση της κρίσης.

Ο πόλεμος αυτός προκάλεσε πανικό και στην Ευρώπη. Αυτό είχε ως επίπτωση την ενίσχυση των αμερικανικών δυνάμεων στη Δυτική Ευρώπη σε περίπτωση που ο πόλεμος στην Ασία αποτελούσε αντιπερισπασμό για τις πραγματικές επιδιώξεις της Ρωσίας που αποσκοπούσε στην Ευρώπη. Οι Αμερικάνοι εγκατέστησαν τέσσερις ετοιμοπόλεμες μεραρχίες στην Ευρώπη, ενώ άσκησαν πίεση στα υπόλοιπα κράτη μέλη του NATO προκειμένου να ενισχύσουν τις δικές τους σημαντικές δυνάμεις, ώστε να κατοχυρώσουν την εδαφική ακεραιότητά τους. Σημαντική είναι και η απαίτησή τους για επανεξοπλισμό της Γερμανίας προκειμένου να ελαφρυνθούν οι δικές τους υποχρεώσεις. Ενώ αρχικά το NATO αποτελούσε ένα χαλαρό αμυντικό σύμφωνο η έκβαση του πολέμου στην Κορέα το οδήγησε περισσότερο σε μία στρατιωτική συμμαχία. Ο επανεξοπλισμός της ομοσπονδίας της δημοκρατικής Γερμανίας οδήγησε ένα χρόνο αργότερα το 1995 στην υπογραφή του συμφώνου της Βαρσοβίας. Το σύμφωνο της Βαρσοβίας ή αλλιώς συνθήκη της φιλίας, συνεργασίας και αμοιβαίας βοήθειας ήταν μία στρατιωτική συμμαχία αμυντικού χαρακτήρα των κομμουνιστικών κρατών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Η υπογραφή της, όπως υποστήριζαν οι σοβιετικοί έγινε για την ένταξη της Δυτικής Γερμανίας στο NATO το 1955. Επιτεύχθηκε έτσι η ολική διχοτόμηση σε Δύση και Ανατολή. Παρά τις ιδεολογικές αντιθέσεις και τα αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, ο Ψυχρός πόλεμος διατηρήθηκε κυρίως λόγω της ανοχής των Ευρωπαίων οι οποίοι επιδίωκαν να εκμεταλλευτούν στο έπακρο αυτή τη σύγκρουση. Οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις επωφελήθηκαν αρκετά από την παρουσία του NATO στην Ευρώπη. Ο ρόλος του ήταν να αποτρέψει μια πιθανή σοβιετική απειλή. Ωστόσο, οι Ευρωπαίοι δεν ανησυχούσαν κυρίως για την ΕΣΣΔ γιατί θεωρούσαν σημαντικότερη κυρίως την απειλή από την

Γερμανία. Ο γερμανικός επεκτατισμός αποτελούσε το μεγαλύτερο πρόβλημα για τους Γάλλους, οι οποίοι ήταν και οι μόνοι που αντιστέκονταν κυρίως στον επανεξοπλισμό της Γερμανίας. Έτσι σημαντική θεωρήθηκε η συμμετοχή της Γερμανίας στην ΕΚΑΧ. Με την συμμετοχή στην ΕΚΑΧ οι χώρες περιέστειλαν την εθνική τους κυριαρχία για χάρη της ευμάρειας και της ασφάλειας. Παράλληλα οι Ευρωπαίοι εκμεταλλεύτηκαν τις αμερικανικές δεσμεύσεις για ασφάλεια στην Ευρώπη και προέβησαν σε μία άκαρπη, όπως αποδείχτηκε προσπάθεια διατήρησης των αποικιών τους. Παρόλα αυτά και οι Βρετανοί και οι Γάλλοι έχασαν τις κτήσεις τους. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελεί η αποτυχημένη αγγλο -γαλλική επίθεση σε συνεργασία με το Ισραήλ εναντίον της Αιγύπτου το 1956 προκειμένου να διατηρηθεί ο έλεγχος της διώρυγας του Σουέζ. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την έντονη αντίθεση των Ηνωμένων Πολιτειών καθώς προκλήθηκε ρήξη μεταξύ ΗΠΑ και Βρετανίας και γι' αυτό το λόγο οι Βρετανοί απέσυραν την στήριξή τους . Το NATO δημιουργήθηκε ως ένα προσωρινό μέτρο προστασίας της Ευρώπης από τον κομμουνισμό, ωστόσο, στη συνέχεια αποδείχτηκε αρκετά δαπανηρό. Η ανάκαμψη της Γερμανίας και της Ιαπωνίας έφερε μία ισορροπία στην παγκόσμια οικονομία και αυτό οδήγησε τις ΗΠΑ σε αδυναμία κάλυψης εξολοκλήρου των αναγκών του NATO. Οι ΗΠΑ είχαν περιοριστεί στο ένα τέταρτο της παγκόσμιας παραγωγής, ενώ ο χρυσός τους είχε περιοριστεί από εβδομήντα σε πενήντα τοις εκατό. Απαίτησαν έτσι την συνεισφορά της Γερμανίας στο όλο εγχείρημα. Οι περισσότερες χώρες, όπως η Βρετανία και η Γαλλία κυρίως είχαν αποκτήσει πυρηνικές δυνάμεις. Το διατλαντικό σύμφωνο προκαλούσε εκατέρωθεν δυσανασχετήσεις ωστόσο θεωρούνταν ακόμη αμοιβαία επωφελές. (T.C.W.Blanning,2009)

Εξελίξεις ωστόσο διαδραματίζονταν και στην ανατολική Ευρώπη της δεκαετίας του '50 και του '60, καθώς υπήρξε ένας μετριασμός της ηγεμονίας ως σοβιετικής υπερδύναμης. Καθοριστικός παράγοντας της αλλαγής αυτής υπήρξε ο θάνατος του Στάλιν. Ο νέος ηγέτης ανακηρύχθηκε ο Χρυστσόφ, ο οποίος αποκήρυξε το καθεστώς του Στάλιν. Ο Χρυστσόφ επιδίωξε αλλαγές στο εσωτερικό της σοβιετικής ένωσης μεταρρυθμίσεις στη γεωργία, αύξηση παραγωγής καταναλωτικών αγαθών καθώς και ενίσχυση του κράτους δικαίου. Η αλλαγή αυτή ωστόσο συντελέστηκε περισσότερο στην ανατολική Ευρώπη. Το παραπάνω υποδεικνύει πως υπήρχαν πολλοί δρόμοι προς τον σοσιαλισμό. Ένα από τα παραδείγματα αποτελούσε το καθεστώς του Τίτο στη Γιουγκοσλαβία όμως αυτό αποτέλεσε μία εξαιρετική περίπτωση. Τα υπόλοιπα κράτη

αρκέστηκαν σε μία ελαφρώς ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, ωστόσο η εσωτερική πολιτική κατά κύριο λόγο ήταν σταλινική. Το σημαντικότερο κομμάτι για την Σοβιετική ένωση αποτελούσε η κεντρική Ευρώπη, καθώς εκεί δεν επιτρεπόταν καμιά απόκλιση. Αυτό έγινε φανερό από την καταστολή των Ούγγρων το 1956 που ήθελαν να αποχωρήσουν από το σύμφωνο της Βαρσοβίας. Η κεντρική Ευρώπη για την σοβιετική ένωση αποτελούσε την πιο ανεπτυγμένη βιομηχανική περιοχή του σοβιετικού μπλοκ. Η ΕΣΣΔ ακολούθησε πολιτική συμμόρφωσης, μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό και μια ιστορική διπλωματία της Μόσχας σε αυτές περιοχές. Βέβαια φανερό είναι το γεγονός ότι το σοβιετικό μπλοκ προσαρμοζόταν σε συνθήκες τοπικές καθώς και στις περιστάσεις κάθε χώρας. Η ανατολική Ευρώπη αποκόμισε και αρκετά οφέλη κατά τη διάρκεια της επικυριαρχίας της από την σοβιετική ένωση. Οι πολίτες της ουσιαστικά από αγρότες της υπαίθρου μετεξελίχθηκαν σε βιομηχανικούς εργάτες των πόλεων. Η παροχή δωρεάν εκπαίδευσης και στοιχειώδους υγειονομικής περίθαλψης έδειχναν ότι ο κομμουνισμός είχε βελτιώσει σε αρκετά μεγάλο βαθμό το επίπεδο διαβίωσής τους. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε περισσότερο την κοινωνική συνοχή και την πολιτική συναίνεση. Φανερό ωστόσο υπήρξε ότι τα κομμουνιστικά καθεστάτα στήριζαν την εξουσία τους στην δύναμη. Το παράδειγμα της ανατολικής Γερμανίας είναι το πιο χαρακτηριστικό. Η ανατολική Γερμανία ήταν το πιο αναπτυγμένο βιομηχανικό κράτος με το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο του σοβιετικού μπλοκ. Το καθεστώς του Βάλτερ Ούλμπριχτ ήθελε να εμφυσήσει μία ανατολικογερμανική εθνική συνείδηση. Το κυριότερο όπλο στην προσπάθεια αυτή αποτέλεσε ο αθλητισμός. Επενδύθηκαν τεράστια ποσά επενδύθηκαν στον αθλητισμό(αναβολικά). Το 1972 η ανατολική Γερμανία κέρδισε 20 χρυσά μετάλλια και τερμάτισε τρίτη στην κατάταξη πίσω από την ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ. Ωστόσο, η ανατολική Γερμανία υπήρξε ένα τεχνητό κράτος, αφού οι πολίτες της ήταν στερημένοι από δημοκρατικά δικαιώματα. Γι' αυτόν τον λόγο από τη δεκαετία του 1950 σημειώνονταν σημαντικές μετακινήσεις του πληθυσμού ενώ μέχρι τις αρχές του 1960 ο πληθυσμός είχε μειωθεί περίπου δύο εκατομμύρια πολίτες (από 19 εκατομμύρια σε 17 εκατομμύρια). Στην προσπάθεια καταστολής αυτού του φαινομένου η κυβέρνηση του Ούλμπριχτ άρχισε να χτίζει 13 Αυγούστου 1961 το περίφημο τείχος του Βερολίνου. Ακόμη ένα εξαιρετικό γεγονός πέρα από την κρίση του Βερολίνου θεωρείται η κρίση των πυραύλων στην Κούβα η οποία επιδείνωσε και αυτή τις σχέσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων. (T.C.W.Blanning,2009)

Τον Οκτώβριο του 1962 οι ΗΠΑ παρά τις διαβεβαιώσεις της Ένωσης για την αποχή της από την εγκατάσταση πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα, διαπίστωσαν το αντίθετο. Ο τότε πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Τζον Κένεντυ προέβη σε ναυτικό αποκλεισμό του νησιού ενώ υπήρξε μια πρωτοφανής για τα δεδομένα της εποχής επιφυλακή των αμερικανικών πυρηνικών δυνάμεων. Παρά το γεγονός ότι οι δύο υπερδυνάμεις βρισκόταν αντιμέτωπες επιδίωκαν μια διπλωματική διευθέτηση ενώ ακόμα ήταν διατεθειμένοι να προσχωρήσουν σε πολιτικές παραχωρήσεις. Οι δύο υπερδυνάμεις γνώρισαν τον κίνδυνο κλιμάκωσης που θα οδηγούσε σε έναν πυρηνικό όλεθρο. Γι' αυτόν τον λόγο έξι μέρες μετά τον αποκλεισμό του Κένεντυ το διέξοδο λύθηκε με την απόσυρση των πυραύλων από την Κούβα υπό την προϋπόθεση ότι οι ΗΠΑ δεν θα επιδίωκαν εισβολή στην Κούβα, την οποία ήθελε να αποτρέψει ο Χρουστσόφ. Αυτή η αυξανόμενη ανησυχία για την εξάπλωση και την διασπορά των πυρηνικών όπλων οδήγησε στις διαπραγματεύσεις για την συνθήκη για την μη διάθεση πυρηνικών όπλων (NPT) το 1968 όπου οι χώρες δεσμεύτηκαν να σταματήσουν τον ανταγωνισμό των πυρηνικών όπλων, ενώ όσα κράτη δεν διέθεταν εγγυήθηκαν να μην προχωρήσουν στην ανάπτυξη τους. Ωστόσο δεν εφαρμόστηκε πλήρως μέχρι το 1990, καθώς πολλά κράτη, όπως το Ισραήλ, η Ινδία, το Πακιστάν και η νότιος Αφρική υπό το καθεστώς του απαρτχάιντ είχαν αναπτύξει ή ανέπτυσαν πυρηνικά όπλα.(Καρβουναράκης,2012).

2.3.Η Περίοδος της Ύφεσης

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 η Αμερική βρέθηκε αντιμέτωπη με τεράστια καταστροφή. Η κυβέρνηση που επί τόσα χρόνια οι Αμερικανοί στο Νότιο Βιετνάμ στήριζαν ανατράπηκε από τις δυνάμεις του βόρειου Βιετνάμ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υποστεί ένα μεγάλο πλήγμα η ιδεολογία των Αμερικανών. Επιπλέον μεγάλες ήταν και οι απώλειες που υπέστησαν στη μάχη. Παράλληλα το ίδιο διάστημα υπήρξε κρίση μεταξύ Κίνας και σοβιετικής ένωσης ενώ ταυτόχρονα υπήρχε μία προσέγγιση σχέσεων Κίνας και ΗΠΑ. Το σημαντικότερο ωστόσο είναι ότι υπήρξε ύφεση μεταξύ των υπερδυνάμεων στηριζόμενοι στο γεγονός ότι έπρεπε να αποφευχθούν οι κρίσεις μεταξύ τους συμπεριλαμβανομένου και της αποφυγής μιας ενδεχόμενης πυρηνικής κρίσης. Την περίοδο αυτή υπογράφηκαν και οι συνθήκες SALT I και SALT II προκειμένου να

περιορίσουν οι δύο χώρες το πυρηνικό τους οπλοστάσιο. Την συγκεκριμένη περίοδο η ΕΣΣΔ ίσως να έφτασε και στο απόγειο της καθώς υπήρχε ένα κλίμα απέχθειας προς τη Δύση ενώ κυριαρχούσε ο στασιμοπληθωρισμός. Αυτό έδωσε τη δυνατότητα στους Σοβιετικούς να προηγηθούν έναντι των Αμερικανών. Παρόλα αυτά η περίοδος της ύφεσης δεν απέφερε και το τέλος του πολέμου οι χώρες προσπαθούσαν να επιβάλλουν την ισχύ τους σε περιοχές ανά τον κόσμο προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα και να επεκτείνουν την σφαίρα επιρροής τους. Η σοβιετική ένωση είχε αποκτήσει αρκετή δύναμη όσον αφορά το πυρηνικό εξοπλισμό αυτό έχει ως αποτέλεσμα την όξυνση μεταξύ ανατολής και δύσης. Οι ΗΠΑ ενέκριναν την εγκατάσταση βλημάτων στην Ευρώπη σε περίπτωση που δεν αποκαθίστατο η ισορροπία μεταξύ των δύο χωρών. Παράλληλα η ΕΣΣΔ προέβη στην ανάμειξη της στο Αφγανιστάν ενώ καταδίκασε τη Δύση. Ωστόσο ο πόλεμος στο Αφγανιστάν απέβη μοιραίος και καταστροφικός όπως είχαμε συνέβη και στο Βιετνάμ για τις ΗΠΑ. Καθοριστική βέβαια υπήρξε και η εκλογή το 1980 του προέδρου Ρέιγκαν. Το αποτέλεσμα της εκλογής αυτής έμελλε να κορυφώσει ξανά την κρίση καθώς ο νέος πρόεδρος ακολούθησε μία περισσότερο συγκρουσιακή πολιτική. Τα θέματα που αφορούσαν τους πυρηνικούς εξοπλισμούς βρέθηκαν στο επίκεντρο. Η ισορροπία των δυνάμεων πλέον είχε διαταραχθεί. Το NATO προέβη στην εγκατάσταση πυραύλων σε ευρωπαϊκό έδαφος ικανών να πλήξουν την σοβιετική ένωση. Η συνέπεια ήταν οι σχέσεις μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και NATO να διαταραχθούν ενώ κάθε προσπάθεια να εξομαλυνθούν οι σχέσεις έπεφτε στο κενό. Παράλληλα την ίδια περίοδο η κρίση κλιμακώθηκε ενώ οι ΗΠΑ προχώρησαν σε μία νέα στρατηγική αμυντική πρωτοβουλία το λεγόμενο πρόγραμμα SDI. Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση από το διάστημα μιας ενδεχόμενης πυρηνικής επίθεσης. Ταυτόχρονα και οι Σοβιετικοί από τη μεριά τους προσπαθούσα να αναπτύξουν ένα παρόμοιο πρόγραμμα. (Baylis, Smith, Owens, 2013)

2.4. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Η περίοδος που επακολούθησε μετά χαρακτηρίστηκε ως ο δεύτερος ψυχρός πόλεμος καθώς συγκρίθηκε με την ένταση και τις διαστάσεις που είχε λάβει ο πόλεμος την πρώτη φάση του. Η ένταση ήταν μεγάλη και ο φόβος για ένα πυρηνικό πόλεμο πιο πιθανή από ποτέ. Η επιθετική ρητορεία του Ρέιγκαν καθώς και η ανάμειξη της Αμερικής

σε διεθνείς υποθέσεις (Γρενάδα, Λιβύη) επιδείνωσαν περισσότερο την κατάσταση. Τα αποτελέσματα ήταν ότι η ΕΣΣΔ ανησυχούσε γεγονός που προκάλεσε την κατάρρευση ενός αεροσκάφους της Νότιας Κορέας όταν εισήλθε σε σοβιετικό εναέριο χώρο ενώ παρερμήνευσε μία στρατιωτική άσκηση του ΝΑΤΟ θεωρώντας ότι είχε σχεδιαστεί μία επίθεση εναντίον της. Το αποτέλεσμα ήταν η επιδείνωση των σχέσεων ακόμα περισσότερο ενώ ένας πυρηνικός πόλεμος φάνταζε αρκετά απίθανος. Η περίοδος από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980 χαρακτηρίστηκε από μία τεράστια οικονομική και πολιτική κρίση της Σοβιετικής Ένωσης. Η εκτεταμένη διαφθορά και η ασταθής οικονομία ήταν δύο στοιχεία που χαρακτήρισαν τις κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά η αλλαγή άρχισε να συντελείται μετά την ανάληψη της ηγεσίας από τον Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Ο Γκορμπατσόφ υπήρξε ένας νέος πολιτικός που είχε ως στόχο την αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής την αναμόρφωση δηλαδή της εικόνας της σοβιετικής Ένωσης με τις χώρες της Δύσης καθώς και την αποκατάσταση των σχέσεων με τις ΗΠΑ. Στο εσωτερικό κομμάτι επιδίωκε μεταρρυθμίσεις οι οποίες πήραν το όνομα «γκλάσνοστ» και «περεστρόικα» ήθελα να πετύχει αναδιάρθρωση της χώρας ωστόσο τα αποτελέσματα προκλήθηκαν ήταν εντελώς αντίθετα. Οι αναταραχές που ξέσπασαν στην ανατολική Ευρώπη είχαν ως αποτέλεσμα την απόσχιση των κρατών με την Σοβιετική Ένωση ο Γκορμπατσόφ δεν μπορούσε να ανατρέψει τα επαναστατικά ξεσπάσματα με στρατιωτική δύναμη καθώς η χώρα ήταν αρκετά ασταθής. Την περίοδο εκείνη αρκετά κράτη κήρυξαν την ανεξαρτησία τους. Παράλληλα συντελέστηκε και η ενοποίηση της Γερμανίας. Το ίδιο διάστημα υπογράφηκαν συμφωνίες μεταξύ των υπερδυνάμεων σχετικές με θέματα πυρηνικών και συμβατικών δυνάμεων. Υπεγράφη η συνθήκη ενδιάμεσων πυρηνικών δυνάμεων «INF» η οποία απαγόρευε πυρηνικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς. Ακόμη υπεγράφη συνθήκη «START» συνθήκη για μείωση στρατηγικών εξοπλισμών η οποία περιοριζε πυρηνικά όπλα μεγάλου βεληνεκούς. Με τις συμφωνίες αυτές ο Γκορμπατσόφ είχε ως στόχο την εξομάλυνση των σχέσεων με τις ΗΠΑ. Ωστόσο παρά το γεγονός ότι το τέλος του ψυχρού πολέμου συνέβαλε σ' αρκετές και συνταρακτικές αλλαγές στη διεθνή σκηνή δεν κατάφερε να επιλύσει ολοκληρωτικά το θέμα που αφορούσε τους πυρηνικούς εξοπλισμούς. Παρά το γεγονός ότι κατόρθωσε να ελέγξει και να περιορίσει την παραγωγή πυρηνικού εξοπλισμού δεν κατάφερε να επιτύχει τον πλήρη αφοπλισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι επιπτώσεις του και η οριστική διαμόρφωση της διεθνούς σκηνής.

3.1. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης

Η πτώση της Σοβιετικής ένωσης αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μεταβολές που έχουν καταγραφεί ποτέ στο πολιτικό και ιδεολογικό διεθνές σύστημα. Το γεγονός αυτό από μόνο του αποκλείει το ενδεχόμενο απόδοσης της ευθύνης σε ένα μόνο αίτιο. Κατά καιρούς το φαινόμενο αυτό έχει προκαλέσει διχογνωμίες οι οποίες έχουν οδηγήσει σε μια πληθώρα αιτιών. Κάποιοι θεωρούσαν το σύστημα ατελές, συνεπώς η κατάρρευση του προδιαγραφόταν αναπόφευκτη. Μερικοί ακόμη υποστηρίζουν ότι καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ρόναλντ Ρέιγκαν και οι τολμηρές πολιτικές που ακολούθησε. Ενίοτε οι ευθύνες αποδίδονται στην οικονομική αδυναμία της ΕΣΣΔ και στην ικανότητα της να παρέχει τα αναγκαία στους πολίτες της. Ακόμη ως αιτίες θεωρούνται η ανεκτικότητα της ένωσης στη διαφθορά και η επιζήμια θητεία του Λεωνίδα Μπρέζνιεφ ο οποίος ήταν υποχωρητικός σε τέτοιες καταστάσεις. Επιπλέον η ύπαρξη του εθνικισμού στην Σοβιετική Ένωση και η ανικανότητα της να δημιουργήσει ένα πρότυπο σοβιετικού πολίτη «homo sovieticus» αποδίδεται ως αίτιο. Παρόλα αυτά, ενώ όλα τα παραπάνω αίτια έχουν ένα επαρκή συλλογισμό πολλές φορές έρχονται σε αντιδιαστολή με την πραγματικότητα καθώς αφήνουν αναπάντητα αρκετά ερωτήματα. Τα παραπάνω αίτια διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ, ωστόσο η πτώση του δεν επήλθε λόγω εξωτερικών δυνάμεων ούτε λόγω ιδεολογικής σύγκρουσης, διαφθοράς και εξουσίας. Παράδοξο αποτελεί το γεγονός ότι κατά την κατάρρευση του καθεστώτος ηγέτης της χώρας ήταν ο Γκορμπατσόφ Μιχαήλ του οποίου οι απόψεις ήταν βαθιά ριζωμένες στον κομμουνισμό. Ο ίδιος έλαβε μια σειρά από μέτρα που στόχο είχαν την αναμόρφωση της Σοβιετικής Ένωσης. Παρότι τα μέτρα αυτά στόχευαν στην ενδυνάμωση της χώρας κατόρθωσαν το ακριβώς αντίθετο, την διάσπαση της. (Καρβουναράκης,2012).

Παρά τις αρκετές αιτιολογήσεις υπάρχει ένα βασικό επιχείρημα. Η κατάρρευση συνδέεται με τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετώπισε η σοβιετική «υψηλή στρατηγική». Η «υψηλή στρατηγική» αποτελεί το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί ένα κράτος στην προσπάθεια του να προωθήσει τα εξωτερικά του συμφέροντα. Ένα από τα μεγάλα προβλήματα που οδήγησαν σε αυτή τη κρίση αποτελεί η αδυναμία του

Μπρέζνιεφ να αντιληφθεί την «υψηλή στρατηγική», όπως αυτή εξελισσόταν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και εξής, καθώς χαρακτηρίζεται από στασιμότητα, γεγονός που εξώθησε τον Μπρέζνιεφ σε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις, ενώ κομβικό ρόλο διαδραμάτισε η στροφή που έκανε η σοβιετική ηγεσία λόγω διεθνούς αδυναμίας να στηριχθεί στις καλές σχέσεις της με τη Δύση, που ερχόταν σε αντιδιαστολή με το πρότερο παρελθόν της. (Παπασωτηρίου,Χ)

Εκ των υστέρων αποφαίνεται ότι η Σοβιετική Ένωση έφτασε στο απόγειο της κατά περίπου τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Οι συνθήκες τότε ήταν ευνοϊκές καθώς οι ΗΠΑ είχαν δεχθεί μία ταπεινωτική ήττα στο Βιετνάμ, ο κομμουνισμός ήταν σε άνοδο όχι μόνο στην Ασία αλλά και σε Αφρικανικές χώρες, ενώ στον τρίτο κόσμο επικρατούσαν αντιδυτικές τάσεις. Επιπλέον, σημαντικό είναι το γεγονός ότι η Δύση βρισκόταν σε μία οικονομική κρίση ενώ οι ΗΠΑ ήταν διατεθειμένες να αναγνωρίσουν σε διεθνείς συνθήκες την ισοτιμία της σοβιετικής ένωσης καθώς και να επικυρώσουν την σοβιετική υπεροπλία σε πυρηνικούς εξοπλισμούς, «SALT I, SALT II». Με βάση τα δεδομένα αυτά και σε περίπτωση που ακολουθούσε η σοβιετική ένωση μία συντηρητική εξωτερική πολιτική ίσως και να μπορούσε να είχε διατηρήσει την υπερδύναμη της έστω και σε φθίνουσα ισχύ. Ωστόσο η σοβιετική ηγεσία επέλεξε μία εντελώς αντίθετη πολιτική. Ένας σημαντικός λόγος της επιλογής αυτής αποτελεί το γεγονός ότι η σοβιετική εξωτερική πολιτική στηρίζονταν κυρίως στο παλαιό οικουμενικό επαναστατικό πεπρωμένο ενώ θα χρειαζόνταν σημαντικές εσωτερικές προσαρμογές σε ενδεχόμενη μεταβολή με το συμβιβασμό του διεθνούς «status quo». Οι θυσίες τις οποίες είχε επιβάλει το σοβιετικό σύστημα εσωτερικά νομιμοποιούνταν κυρίως από το επαναστατικό πεπρωμένο. Το σοβιετικό σύστημα ωφέλησε αρκετά τις ένοπλες δυνάμεις οι οποίες σε μία ενδεχόμενη ενσωμάτωση της ΕΣΣΔ στην διεθνή κοινωνία του status quo θα ήταν αρκετά επιζήμια για αυτές. Δεύτερος λόγος αποτελεί ο ευνοϊκός συσχετισμός των δυνάμεων που κατά τη δεκαετία του 1970 ευνοούσε τη σοβιετική ένωση. Ωστόσο υπάρχει μία σημαντική διαφορά στην ερμηνεία μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων όσον αφορά τον όρο «συσχετισμός δυνάμεων». Με τον όρο «συσχετισμός δυνάμεων» η Σοβιετική Ένωση προέβλεπε στην πολιτική επικράτηση των δυνάμεων που βρίσκονταν στην άνοδο, ενώ από τη μεριά της η δυτική αντίληψη προέβλεπε στην διεθνή συσπείρωση κατά της απειλητικότερης δύναμης. Με βάση το σκεπτικό αυτό η σοβιετική ένωση άσκησε μία παράτολμη εξωτερική πολιτική η οποία

αποδείχτηκε αρκετά επιζήμια στη συνέχεια. Το πρώτο λάθος αποτέλεσε η μαζική κατασκευή το 1975 πυραύλου μεσαίου βεληνεκούς, που ανησύχησε την δυτική Ευρώπη και την Κίνα και σε συνδυασμό με την εισβολή στο Αφγανιστάν κορύφωσαν την κρίση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μετέπειτα πρόεδροι των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, Κάρτερ και Ρέιγκαν να προβούν σε ένα μαζικό πρόγραμμα εξοπλισμών. Η κατασκευή πυραύλων από πλευράς Σοβιετικής Ένωσης θορύβησε και τους Ευρωπαίους γείτονες οι οποίοι δέχτηκαν να εγκαταστήσουν στο έδαφος των κρατών τους αμερικανικούς πυραύλους. Επιπλέον η Γαλλία και η Βρετανία προχώρησαν σε έναν ανταγωνιστικό εξοπλισμό κατασκευής πυρηνικών. Τα παραπάνω εφαρμόστηκαν προκειμένου να διαφυλαχθεί η ακεραιότητα των κρατών από μία ενδεχόμενη σοβιετική απειλή. Παρόμοια κατάσταση επικρατούσε και στην Κίνα. Οι κακοί χειρισμοί από πλευράς σοβιετικής ένωσης οδήγησαν σε κρίση την σοβιετική «υψηλή στρατηγική». Αυτό έχει ως συνέπεια ένα καταστροφικό συνδυασμό αρνητικών εξελίξεων καθώς είχε ως αποτέλεσμα την συσπείρωση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, της δυτικής Ευρώπης και της Κίνας. Συνεπώς στην προσπάθεια της να αυξήσει την σοβιετική ασφάλεια οδηγήθηκε στα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Τα εξοπλιστικά προγράμματα Δύσης και Κίνας ήταν αρκετά αναπτυσσόμενα κάτι που οδήγησε την ΕΣΣΔ να ενισχύσει και η ίδια την δική της παραγωγή. Ωστόσο υπήρχε αρκετά μεγάλη διαφορά μεταξύ αμυντικών δαπανών και μη. Επιπλέον η Σοβιετική Ένωση δέσμευε μεγάλο μέρος του ΑΕΠ της σε αμυντικές δαπάνες. Οι συνέπειες αυτές είχαν ως αποτέλεσμα η οικονομία του Σοβιετικού καθεστώτος να παραπαίει και να εξισώνεται με οικονομίες περισσότερο του τρίτου κόσμου. (Παπασωτηρίου,Χ). Η εξέλιξη της τεχνολογίας συνετέλεσε καθοριστικά στην φθορά της οικονομίας καθώς η εξέλιξη της τεχνολογίας επηρέασε αρκετά τον κλάδο της βιομηχανίας. Παρόλο που η βιομηχανία της Ρωσίας άκμαζε επί δεκαετίες, την περίοδο του Μπρέζνιεφ χαρακτηρίστηκε από στασιμότητα καθώς η δομή της κομμουνιστικής οικονομίας στηριζόταν κυρίως σε απλούστερες βιομηχανίες. Οι νέες βιομηχανίες απαιτούσαν πιο εξειδικευμένο προσωπικό. Η εισαγωγή της ηλεκτρονικής που συνεισέφερε στην τεράστια ανάπτυξη της δυτικής παραγωγής δεν υιοθετήθηκε ποτέ από την ΕΣΣΔ. Το αποτέλεσμα ήταν το χάσμα μεταξύ στόχου και υλοποίησης που ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο. Οι ρίζες ωστόσο του προβλήματος βρίσκονται ουσιαστικά στην κολεκτιβοποίηση της γεωργίας που είχε ως αποτέλεσμα την συρρίκνωση της. Δημιουργήθηκε μια ανισορροπία, που οδήγησε την Σοβιετική Ένωση η οποία αποτελούσε ένα από τους μεγαλύτερους

εξαγωγής τροφίμων στον κόσμο να δαπανά τεράστια ποσά σε εισαγωγές τροφίμων αντί να επενδύει σε νέο τεχνολογικό εξοπλισμό. Ο Μπρέζνιεφ όντας ανήμπορος δεν κατόρθωσε να συντελέσει καμία ικανοποιητική αλλαγή η οποία ίσως να συνεισέφερε στην αποτροπή της κατάστασης αυτής. Καμία αλλαγή δεν επιτεύχθηκε έως ότου αναλάβει την ηγεσία ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Παρότι ο Γκορμπατσόφ δεν κατόρθωσε την αναδιάρθρωση του Σοβιετικού καθεστώτος που επιδίωκε οι μεταρρυθμίσεις του έχουν μείνει αρκετά γνωστές ως *perestroika* και *glasnost* (Αναδιάρθρωση και Διαφάνεια). Εξαιρετικά σημαντική υπήρξε η εξωτερική πολιτική που ακολούθησε ο Γκορμπατσόφ στο πολιτικό επίπεδο. Ο Γκορμπατσόφ επιδίωξε μια προσπάθεια ένταξης της σοβιετικής ένωσης στο διεθνές σύστημα κρατών το οποίο διέπεται από τους σχετικούς κανόνες συμπεριφοράς. Γι' αυτόν τον λόγο τον Οκτώβριο του 1986 πρότεινε στον Αμερικανό ομόλογό του την σταδιακή απόσυρση όλων των πυρηνικών εξοπλισμών σε μία προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η πολιτική που ο ίδιος ακολούθησε ήταν εντελώς διαφορετική με αυτή των προηγούμενων ηγετών της σοβιετικής ένωσης. Η σοβιετική ένωση αποκήρυξε έτσι την διεθνή επαναστατική αποστολή της. Από την άλλη μεριά σε οικονομικό επίπεδο ο Γκορμπατσόφ επιδίωξε ένα πρόγραμμα εξυγίανσης του κράτους και του συστήματος παραγωγής. Ωστόσο η πολιτική αυτή ακολουθούσε το σοβιετικό μοντέλο ανάπτυξης το οποίο είναι εναντίον των ελεύθερων αγορών μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις. Ο Γκορμπατσόφ είχε περιέλθει σε μία μεταρρυθμιστική προσπάθεια πάταξης της διαφθοράς για να αντιμετωπίσει τις οικονομικές και τεχνολογικές καθυστερήσεις. Ωστόσο οι εξελίξεις απέβησαν ανεξέλεγκτες, ιδιαίτερα μετά το πυρηνικό ατύχημα στο Τσέρνομπιλ το 1986, το οποίο κλόνησε την αξιοπιστία του καθεστώτος. Οι εσωτερικές πιέσεις για αλλαγή έγιναν εντονότερες παρά το γεγονός ότι ο Γκορμπατσόφ τις ευνοούσε. Είναι φανερό βέβαια ότι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε στη θητεία του ο ηγέτης της σοβιετικής ένωσης ήταν η κατανόηση της σοβιετικής περιφέρειας. (Παπασωτηρίου,Χ) Ο ίδιος κατά την πολιτική του θητεία νωρίτερα δεν είχε καμία επαφή με τις περιφερειακές δημοκρατίες. Αγνοούσε, λοιπόν, το γεγονός ότι οι συνθήκες στασιμότητας είχαν ευνοήσει την διαφθορά. Ο Γκορμπατσόφ στην προσπάθεια των μεταρρυθμίσεων του προέβη σε μία εκστρατεία κατά της διαφθοράς στις περιφερειακές δημοκρατίες. Ο ίδιος πίστευε σε μια σοσιαλιστική αδελφοποίηση των εθνότητων, ενώ καταδικάζει την μπρεζνιεφική πολιτική. Το γεγονός αυτό συνετέλεσε σε μεγάλες αναταράξεις με την εμφάνιση εθνικιστικών κινήματων τα

οποία τον αιφνιδίασαν. Το ξέσπασμα του εθνικισμού ξεκίνησε πρώτα από το Καζακστάν και στη συνέχεια πέρασε στην Γεωργία, στο Ουζμπεκιστάν και γενικότερα στα κράτη της κεντρικής Ασίας, όπου οι εξεγέρσεις αυτές προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές. Η Οικονομική αδυναμία και οι εσωτερικές αναταραχές που προκλήθηκαν στην κεντρική Ασία επιδείνωσαν περισσότερο την ήδη εξασθενημένη οικονομία. Έτσι η σοβιετική ένωση έπρεπε να αποκτήσει καλές σχέσεις με τη Δύση εάν ήθελε να παραμείνει στο προσκήνιο. Τα γεγονότα ωστόσο που συνέβησαν την εποχή εκείνη ήταν αρκετά. Η Εσθονία το 1988 κήρυξε την κυριαρχία της και έτσι προκλήθηκε η πρώτη ουσιαστικά απόσχιση. Στη συνέχεια ακολούθησαν η Λετονία και η Λιθουανία το 1990. Ιδιαιτερότητα των πολιτικών κρατών αφορούσε την αμφισβητούμενη προσάρτηση τους το 1940 μετά από τη συμφωνία Ρίμπεντροπ και Μολότοφ. Η Περίπτωση αυτή είναι αρκετά σημαντική καθώς όταν έγιναν γνωστά τα αιτήματα των βαλτικών κρατών για ελευθερία ο Γκορμπατσόφ δεν μπορούσε να τους απειλήσει με την στρατιωτική δύναμη, γι' αυτό το λόγο προέβη σε μία συνταγματική στρατηγική περισσότερο βασισμένη στην περεστρόικα και στους διεθνείς κανόνες καλής συμπεριφοράς. Η σοβιετική ένωση, λοιπόν, μετά το 1990 αναγκάστηκε να περάσει το νόμο των αποσχίσεων που υπήρξε μια μακροχρόνια και δύσκολη διαδικασία. (Παπασωτηρίου,Χ). Τα βαλτικά κράτη βέβαια δεν την ενστερνιζόταν καθώς θεωρούσαν ότι η προσάρτηση τους ήταν παράνομη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής στην προσπάθειά τους να αποφύγουμε μία περαιτέρω ένταση με τον Γκορμπατσόφ χρησιμοποίησαν ακριβώς το επιχείρημα ότι η προσάρτηση τους ήταν παράνομη, άρα δεν έχριζε θέμα ελευθερίας. Το παράδειγμα των βαλτικών κρατών προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις και στην υπόλοιπη σοβιετική ένωση καθώς από τη δεκαετία του 90 και μετά οι περισσότερες ανατολικές δημοκρατίες είχαν κηρύξει την εθνική κυριαρχία τους. Το ζήτημα ωστόσο που προέκυψε μέσα από αυτή τη διαδικασία ήταν η διαμάχη που μεταξύ Σοβιετικών αρχών και της Ρωσίας. Η σοβιετική Δημοκρατία έχασε τη μεγαλύτερη στήριξη της γεγονός που αποφαίνεται στην κατάρρευση της κεντρικής εξουσίας. Η εξέλιξη την σοβιετική ένωση προκάλεσαν αναταράξεις και στην ανατολική Ευρώπη το 1989, η Πολωνία αποκήρυξε το κομμουνιστικό παρελθόν της. Οι χώρες που αποτελούσαν μέρος του συμφώνου της Βαρσοβίας αποκήρυξαν το πρότερο παρελθόν τους στην προσπάθειά τους για εθνική κυριαρχία και ελευθερία. Παρόλα αυτά σημαντικό είναι το γεγονός ότι η σοβιετική ένωση δεν μπορούσε να κηρύξει τον πόλεμο σε κανέναν από τους δορυφόρους του συμφώνου της Βαρσοβίας καθώς δεν είχε την δυνατότητα. Η πτώση της σοβιετικής

αυτοκρατορίας συντελέστηκε με την εσωτερική παράλληλα διάλυση. Η δεινή κατάσταση στην οποία είχε περιπέσει ΕΣΣΔ δεν της επέτρεψε να υπερασπιστεί την κυριαρχία της. Το γεγονός αυτό αποφαίνεται ότι και τα παλαιότερα χρόνια Στρατιωτική δύναμη της σοβιετικής ένωσης είχε καταστείλει επαναστατικά κινήματα, την δεκαετία του 90 κάτι Τέτοιον φαινόταν αδύνατο. Εν ολίγοις η μεταρρυθμιστικές διευκόλυναν το ξέσπασμα των ήδη υπαρκτών διαλυτικών δύναμη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το τέλος του Β'Π.Π. ανέδειξε την Σοβιετική Ένωση ως μια εκ των δύο υπερδυνάμεων. Κάθε υπερδύναμη συμβόλιζε και μια αντίθετη ιδεολογία την οποία και εξέφραζαν μέσα από τις επιδιώξεις του. Η προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων τους προσέκρουε στις εκατέρωθεν επιδιώξεις τους και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έναρξη του ψυχρού πολέμου. Κατά την περίοδο αυτή οι εντάσεις και οι συγκρούσεις μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ ήταν ολοένα και αυξανόμενες γεγονός που οδήγησε σε ένα συνεχόμενο ανταγωνισμό προκειμένου να υπερισχύσουν και να αυξήσουν την σφαίρα επιρροή τους. Ο ανταγωνισμός απαιτούσε κυρίως ως προϋπόθεση μια ισχυρή οικονομία προκειμένου κάθε χώρα να μπορεί να αναπτύξει ένα επαρκές οπλοστάσιο όχι μόνο με συμβατικές δυνάμεις αλλά και με πυρηνικές προκειμένου να διαφυλάξουν την κυριαρχία τους. Η ΕΣΣΔ παρά το γεγονός ότι στο παρελθόν κατείχε μια ισχυρή βιομηχανία στα τέλη της δεκαετίας του 1970 αποδείχθηκε ότι δεν επαρκούσε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση όχι μόνο της οικονομίας αλλά και της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης καθώς δεν άντεξε στον ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ.

3.2.Η ενοποίηση της Γερμανίας.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που απασχόλησε όχι μόνο κατά τη διάρκεια αλλά και μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου το διεθνές σύστημα αποτέλεσε το γερμανικό ζήτημα. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης επέφερε μία πληθώρα αλλαγών για τα περισσότερα κράτη της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης κυρίως σε πολιτειακό και εθνικοαπελευθερωτικό επίπεδο. Αυτό ωστόσο δεν ίσχυε για την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας καθώς το κομμουνιστικό σύστημα δεν ήταν απλώς μια ιδεολογική επιλογή αλλά ο ίδιος ο λόγος της ύπαρξής της. Η ανατολική Γερμανία έχασε την εσωτερική της

νομιμοποίηση η οποία αποτελούσε και το μόνο λόγο ύπαρξης της. (Παπασωτηρίου,Χ) Παρόλα αυτά η εξέλιξη που σημειώθηκε την περίοδο εκείνη επέφερε σημαντικές αλλαγές και αυτό έχει ως αποτέλεσμα το Νοέμβριο του 1989 την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Το γεγονός αυτό ανησύχησε αρκετές από τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις οι οποίες είχαν ακόμη μια απόρροια φόβου εξαιτίας του παρελθόντος. Η Γερμανική επανένωση για τους περισσότερους δημιουργούσε ένα αίσθημα ανησυχίας καθώς αυτή θα καθιστούσε την Γερμανία το ισχυρότερο Ευρωπαϊκό κράτος και θα προκαλούσε μία μεγάλη ανισορροπία στο Ευρωπαϊκό και διεθνές σύστημα. Η εξέλιξη αυτή αντιμετωπίστηκε διαφορετικά από τις μεγάλες δυνάμεις. Η Δυτική Γερμανία προώθησε απευθείας την επανένωση στηριζόμενη όμως σε δύο πάγιες θέσεις της εξωτερικής πολιτικής οι οποίες και ήταν αμετάκλητες. Πρώτα απ' όλα απέκλειε οποιαδήποτε αποχώρηση από τη δύση δηλαδή τον θεσμό της Ευρωπαϊκής κοινότητας και του ΝΑΤΟ. Η δεύτερη θέση στηριζόταν στο γεγονός ότι οποιαδήποτε επανένωση της Γερμανίας αποκλειόταν σε τυχόν περίπτωση που απειλούσε την ασφάλεια της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό τους οδήγησε στην διαπραγμάτευση την οποία αποκαλούσαν αλλαγή μέσω προσέγγισης με τον ανατολικό συνασπισμό. Από τη μεριά τους ωστόσο οι ΗΠΑ δεν αντιστάθηκαν στην επανένωση καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν ανέφικτο όπως οι ίδιες υποστήριζαν. Ωστόσο για την ενοποίηση αυτή απαιτούνταν ορισμένες προϋποθέσεις. Οι Γερμανοί θα έπρεπε να δεσμευτούν για την κίνηση πλεύσης με τη Δύση και τους θεσμούς του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αρχικά και δεύτερον η επανένωση θα έπρεπε να γίνει μέσα στο πλαίσιο μιας νέας αρχιτεκτονικής της ευρωπαϊκής ασφάλειας η οποία να αντικατοπτρίζει ότι η ασφάλεια της Αμερικής θα παρέμενε άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτή της Ευρώπης. (Παπασωτηρίου,Χ) Οι ΗΠΑ προέβησαν σε διαβεβαίωση προς την Σοβιετική Ένωση προκειμένου να της καταστήσει σαφές ότι η κυριαρχία της δεν απειλούταν. Ουσιαστικά έδωσαν μία υπόσχεση για την μη εγκατάσταση των Νατοϊκών βάσεων στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας ενώ θα παρείχαν μία οικονομική ενίσχυση στους Σοβιετικούς μετά την ενοποίηση της Γερμανίας στα πλαίσια όμως του ΝΑΤΟ. Η αποδοχή αυτή έγινε αναγκαστικά καθώς η κατάσταση της χώρας ήταν αρκετά εξασθλιωμένη γεγονός που καθιστούσε την ανίκανη να αντισταθεί. Το γεγονός το οποίο έλαβαν υπόψη τους οι Σοβιετικοί ήταν ότι εάν η Γερμανία παρέμενε έξω από το ΝΑΤΟ θα απομακρύνονταν οι ΗΠΑ από την Ευρώπη ενώ με τη σειρά του αυτό θα δρούσε ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας με μία ενδεχόμενη Γερμανική αναβίωση και ταυτόχρονα απειλή κατά των συμφερόντων της

ΕΣΣΔ. Σύμφωνα με την απόφαση της μη ενοποίησης υπήρξε και η μεγάλη Βρετανία της Μάργκαρετ Θάτσερ η οποία συμεριζόταν τους φόβους του Γκορμπατσόφ. Καθότι δεν κατάφερε να αποτρέψει την αναπόφευκτη ένωση εντέλει στάθηκε σε μία Βρετανό-γαλλική συμμαχία που από την πλευρά της γαλλικής κυβέρνησης δεν βρήκε ανταπόκριση. Η Θάτσερ εν τέλει στήριξε την ΔΑΣΕ ένα διεθνή οργανισμό με στόχο να αποτρέψει μία ενδεχόμενη σοβαρή σοβιετική απομόνωση και να εξισορροπήσει την γερμανική κυριαρχία στην Ευρώπη. Ο θεσμός αυτός αποκτούσε ισχύ κυρίως λόγω της συμμετοχής των ΗΠΑ.(Παπασωτηρίου,Χ). Η γαλλική στάση αντιμετώπισε την Γερμανική ένωση με φόβο και αυτή από την πλευρά της. Γι' αυτό το λόγο ένα χρόνο μετά την ενοποίηση της Γερμανίας προέβη στην συνθήκη του Μάστριχτ προκειμένου να δεσμεύσει περισσότερο τη Γερμανία με τη δύση. Το αποτέλεσμα ήταν προδιαγεγραμμένο καθώς και με τη σύμφωνη γνώμη των ΗΠΑ με βάση τις πολιτικές εξελίξεις το 1990 επετεύχθη η γερμανική ενοποίηση στο πλαίσιο όμως της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και του ΝΑΤΟ. (Παπασωτηρίου,Χ).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Γερμανία αποτελούσε τον κύριο παράγοντα γύρω από τον οποίο διαδραματίζονταν τα γεγονότα στη διεθνή σκηνή. Από τον Α' Π.Π. έως και την Γερμανική Ενοποίηση αποτελούσε το κύριο αγκάθι στις σχέσεις όχι μόνο των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ αλλά και των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης. Το γεγονός ότι αποτέλεσε και τον πυρήνα του ψυχρού πολέμου μόνο τυχαίο δεν είναι. Η διάσπαση της χώρας το 1961 με το τείχος του Βερολίνου δεν συμβόλιζε μόνο τη διάσταση μεταξύ μιας πόλης, ούτε μιας χώρας αλλά κυρίως συμβόλιζε την διάσταση μεταξύ ανατολής και δύσης (ΕΣΣΔ και ΗΠΑ) καθώς και τις αντίθετες ιδεολογίες που πρέσβευαν. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η πτώση του τείχους το 1989 δεν επανένωσε απλώς μια χώρα αλλά έδωσε οριστικό τέλος στην εποχή του ψυχρού πολέμου που διήρκησε για μισό περίπου αιώνα.

3.3. Η νέα δομή για την Ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου καθώς και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης σε συνδυασμό με τις τεράστιες αναταράξεις στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη συνετέλεσαν σε ένα καθεστώς περισσότερης ευμάρειας και σταθερότητας. Παρά το γεγονός ότι αυτό το νέο καθεστώς παρέχει μεγαλύτερη ασφάλεια η κατάρρευση του συμφώνου της Βαρσοβίας δημιούργησε ρευστότητα και αστάθεια στην ανατολική Ευρώπη ενώ προέκυψαν και κίνδυνοι οι οποίοι απειλούν την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Τον μεγαλύτερο κίνδυνο αποτελούσαν οι περιφερειακές αναταράξεις γύρω από το δυτικό καθεστώς. Οι περιφερειακές συρράξεις δημιουργούσαν άμεσες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις για παράδειγμα κύματα προσφύγων και διακοπής συναλλαγών. Ένα ακόμα πρόβλημα αποτελεί η διαίρεση της Ευρώπης στην σταθερή και εύπορη δύση από τη μία και στην ασταθή και οικονομικά κατεστραμμένη περιφέρεια. Αυτή η ανισομερής κατανομή ενδέχεται να οδηγήσει σε άνοδο εχθρικών προς τη Δύση κυβερνήσεων κυρίως από τις χώρες που αποτελούσαν παλαιότερα μέλη του συμφώνου Βαρσοβίας. Έντονη ήταν η ανησυχία που προερχόταν από μια ενδεχόμενη επιστροφή της Ρωσίας σε παλαιότερες ηγεμονικές βλέψεις.

Το αποτέλεσμα ήταν να γίνει μία προσπάθεια ανεύρεσης μίας νέας αρχιτεκτονικής ασφαλείας η οποία βασίστηκε σε τέσσερις θεσμούς. (Παπασωτηρίου,Χ) Ο πρώτος θεσμός υπήρξε το NATO όπου κατείχε κεντρικό ρόλο για την ασφάλεια της Δυτικής Ευρώπης. Η σημασία του NATO αναγνωρίστηκε και στο συμβούλιο του Μάαστριχτ. Ωστόσο παρά την σημαντική συμβολή της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα ασφαλείας μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση όλα τα μέλη αναγνώριζαν την ανάγκη για συμβολή του NATO η οποία εξασφαλίζει την αμερικανική παρουσία στην Ευρώπη. Η σημασία του έγινε φανερότερη το 1994 με την επέμβαση στην πολιορκημένη Βοσνία. Μετά τις εξελίξεις αυτές η Γαλλία στράφηκε ξανά μετά από μια μακροχρόνια απουσία από το θεσμό καθώς αναγνώρισε την αναγκαία συμβολή του NATO στα ευρωπαϊκά δρώμενα. Παρόλα αυτά ένα σημαντικό μειονέκτημα του θεσμού αυτού υπήρξε η ανεπαρκής αμυντική κάλυψη που παρείχε στα πρώην μέλη του συμφώνου της Βαρσοβίας τα οποία αδυνατούσαν να υπερασπιστούν την εθνική κυριαρχία τους. Με την προτροπή των ΗΠΑ συστάθηκε το βόρειο ατλαντικό συμβούλιο συνεργασίας

προκειμένου να συμπεριλάβει τις χώρες του Βίζεγκραντ (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία). Ωστόσο το σχέδιο αυτό δεν ήταν αρκετό για να προστατέψει τις χώρες αυτές από μία ενδεχόμενη απειλή. Η ενσωμάτωση των χωρών του Βίζεγκραντ στο θεσμό αντιμετώπιστηκε διαφορετικά από την πλευρά των ΗΠΑ καθώς και από αυτή της Γερμανίας. Από την πλευρά της η Γερμανία επιδίωκε την ένταξη των χωρών αυτών στο NATO καθώς ήθελε να αποφύγει μία σύντομη ένταξή τους στην ευρωπαϊκή ένωση καθώς κάτι τέτοιο θα μπορούσε να καταστεί επιζήμιο οικονομικά. Από τη μεριά τους οι ΗΠΑ προκειμένου να διατηρήσουν την ρωσική σταθερότητα και ομαλοποίηση θεωρούσαν ότι κάτι τέτοιο θα αποτελούσε απειλή για την διατάραξη των σχέσεων τους. Εν τέλει η πολιτική που επικράτησε ήταν αυτή των ΗΠΑ. Σημαντικό αποτελεί το γεγονός ότι παρότι οι χώρες αυτές δεν εντάχθηκαν πλήρως στο NATO πλέον μπορούσαν να συσφίξουν τις σχέσεις τους με τις χώρες που αποτελούσαν μέλη του.

Ο δεύτερος θεσμός είναι αυτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος αποτελούσε και την μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο. Μετά την συνθήκη της Ε.Ε. το 1993 η ένωση ακολουθεί τον δρόμο της ολοκλήρωσης. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι πολλές αρμοδιότητες έχουν περάσει από το εσωτερικό κάθε κράτους μέλους σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο). Το μεγαλύτερο αγκάθι στον θεσμό αυτό αποτελεί η άσκηση μιας ενιαίας εξωτερικής πολιτικής. Κάθε κράτος αποσκοπεί στην ικανοποίηση διαφορετικών συμφερόντων και σε πολλές περιπτώσεις αρνούνται να παραχωρήσουν αρμοδιότητες καθώς θεωρούν ότι απειλείται η εθνική τους κυριαρχία. Συνεπώς η ένωση προέβη σε μία κοινή εξωτερική και αμυντική πολιτική με τρόπο τέτοιο ώστε να μην θέτει σε κίνδυνο την κυριαρχία κάθε κράτους. Η πολιτική αυτή ασκείται βάσει της ομοφωνίας και έτσι τα μέλη μπορούν να προβούν σε βέτο σε περίπτωση που αισθάνονται ότι απειλούνται. Ακόμα ένα στοιχείο είναι ότι η συμμετοχή των μελών είναι εθελοντική δεν μπορεί να τους επιβληθεί για παράδειγμα από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο η άσκηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής. Γι' αυτό το λόγο η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός ασφαλείας για ολόκληρη την Ευρώπη. Έχει περιορισμένες δυνατότητες γεγονός που φαίνεται στο χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτό της Γιουγκοσλαβικής κρίσης. Η Ένωση είχε έλλειμμα κυρίως στο στρατιωτικό τομέα.

Η Δυτική Ευρωπαϊκή Ένωση ΔΕΕ αποτελεί ακόμη έναν θεσμό. Οι αποφάσεις που έχουν σχέση με την αμυντική διάσταση της Ε.Ε. παραπέμπονται στην ΔΕΕ. Ωστόσο δεν

μπορεί η Δυτική Ευρωπαϊκή Ένωση να αντικαταστήσει το ΝΑΤΟ καθώς προσκρούει σε αρκετά προβλήματα. Οι προσπάθειες για ανεξάρτητη Ευρωπαϊκή αμυντική συμμαχία χωρίς τις ΗΠΑ προσκρούουν σε αρκετές δυσκολίες. Πρώτα απ' όλα στερούνται ενός ενιαίου διοικητικού οργανισμού δεν αποτελεί δηλαδή έναν έτοιμο ενιαίο μηχανισμό καθώς αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα σε θέματα διοίκησης και ελέγχου των στρατευμάτων. Δεν υπάρχει δηλαδή μία κεντρική διοίκηση. Ακόμη ένα πρόβλημα είναι και η έλλειψη μόνη μου στρατιωτικού επιτελείου. Το δεύτερο πρόβλημα αποτελεί η συγκριτική στρατιωτική αδυναμία σε σχέση με τις ΗΠΑ. Οι χώρες αυτές θα πρέπει να δεσμεύουν περισσότερο από το εφτά τοις εκατό του ΑΕΠ τους για αμυντικές δαπάνες για αρκετά χρόνια προκειμένου να καταστούν αναταγωνιστικές. Δημιουργούνται ωστόσο μελλοντικές βλέψεις ώστε η ΔΕΕ να διαδραματίσει έναν αυξημένο ρόλο όσον αφορά την Ευρωπαϊκή ασφάλεια. (Παπασωτηρίου,Χ)

Ο τελευταίος θεσμός είναι αυτός της ΔΑΣΕ. Σε σύγκριση με τους προηγούμενους θεσμούς συμπεριλαμβάνει όλα τα κράτη της Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα μεγάλο μειονέκτημα καθώς ιδρύθηκε κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι συμμετείχαν σε αυτήν οι δύο υπερδυνάμεις ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση. Οι οποίες δεν μπορούσαν να συμμετέχουν συλλογικά καθώς υπήρχε ο φόβος να τεθούν τα εκατέρωθεν συμφέροντα σε κίνδυνο. Αρχικά η απόφαση λαμβάνονταν για ευαίσθητα θέματα ασφαλείας με βάση την ομοφωνία ενώ μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου σ' ορισμένες περιπτώσεις ίσχυε η αρχή της ομοφωνίας μείον ένα. Οι αποφάσεις δηλαδή λαμβάνονταν εις βάρος ενός κράτους. Επιπλέον η ΔΑΣΕ δεν είχε μέσα πίεσης καθώς δεν διέθετε ούτε στρατιωτικές ούτε οικονομικές δυνάμεις. Συνεπώς η Ευρώπη μετά τον ψυχρό πόλεμο δεν διαθέτει αποτελεσματικά μέσα για την ασφάλεια της. (Παπασωτηρίου,Χ)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ευρώπη αποτελούσε πεδίο συγκρούσεων για πολλούς αιώνες. Ωστόσο μετά το τέλος και του Β'Π.Π. η ήπειρος αυτή είχε ίσως γνωρίσει την μεγαλύτερη και πιο δραματική καταστροφή. Παρά το γεγονός ότι αποτέλεσε το κύριο πεδίο των ψυχροπολεμικών συγκρούσεων μεταξύ των υπερδυνάμεων η εποχή αυτή χαρακτηρίστηκε από σχετική ευμάρεια και σταθερότητα. Υπήρξαν στιγμές που ο πόλεμος κορυφώθηκε δεν εξελίχθηκε όμως σε θερμό. Σημαντικό είναι βέβαια ότι

Ευρωπαϊκές δυνάμεις επωφελήθηκαν αρκετά το διάστημα αυτό. Ο μεγαλύτερος θεσμός ίσως που δημιουργήθηκε προκειμένου να παρέχει μια ασφάλεια στις Ευρωπαϊκές χώρες από μια ενδεχόμενη Σοβιετική απειλή υπήρξε το ΝΑΤΟ. Ωστόσο μετά το τέλος του πολέμου έγινε προσπάθεια από τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις να δομήσουν ένα νέο σύστημα ασφάλειας από εξωτερικούς κινδύνους. Παρά το γεγονός ότι δεν το κατόρθωσαν σε ικανοποιητικό βαθμό και το ΝΑΤΟ παραμένει ο κύριος θεσμός ασφαλείας, το τέλος του ψυχρού πολέμου δημιούργησε το αίσθημα της ευμάρειας και της σταθερότητας στις Ευρωπαϊκές χώρες ώστε να επιδιώκουν να το εξασφαλίσουν.

3.4.Ο Νέος Ηγεμονικός Ρόλος των ΗΠΑ

Οι επιπτώσεις στις ΗΠΑ μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου υπήρξαν κυρίως σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Η πτώση της ΕΣΣΔ τις κατέστησε ως την πρώτη και μοναδική δύναμη στο διεθνές σύστημα. Η υπεροχή τους ήταν ασύγκριτη σε όλους τους τομείς. Η στρατιωτική τους δύναμη, καθώς και η οικονομία τους ήταν μόνο μερικοί από τους τομείς. Μετά το τέλος του πολέμου ωστόσο επήλθε και πολιτιστική επιρροή. Η διάδοση του πολιτισμού των ΗΠΑ καθώς και των αρχών και των αξιών τους έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην νέα παγκοσμιοποιημένη διεθνή σκηνή. Συνεπώς αυτό έδωσε σε πολλούς το δικαίωμα να θεωρούν ίσως και δίκαια ότι η παγκοσμιοποίηση είναι το ίδιο με την αμερικανοποίηση. Οι ΗΠΑ πλέον σε ένα ανοιχτό οικονομικό σύστημα κυριαρχούσαν, επιπλέον η δύναμη τους σε συμβατικά αλλά και πυρηνικά όπλα ήταν η πιο ισχυρή. Σε αρκετές χώρες πλέον εδράζονταν αμερικανικές εταιρίες ενώ είχαν μεγαλύτερο εύρος στις εμπορικές συναλλαγές. Πλέον οι ΗΠΑ υπερίσχυαν και στην σκληρή και στην ήπια ισχύ. Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής γινόταν με βάση την επιβολή της ισχύος. Η νέα ηγεμονική τους θέση τους έδινε την δυνατότητα να ασκούν παρεμβάσεις με σκοπό την διασφάλιση και την προαγωγή της ειρήνης (Βοσνία). Ασκούσαν δηλαδή μια ανθρωπιστική αποστολή. Σημαντική ήταν επίσης η παρουσία τους στην περιοχή της Ευρασίας με σκοπό την εξασφάλιση του μαύρου χρυσού. Τα παραπάνω είχαν ως συνέπεια να στρέψουν την προσοχή των ΗΠΑ κυρίως σε εσωτερικά ζητήματα. Τα χρόνια της σύγκρουσης είχε αναπτυχθεί μια πολιτική εσωστρέφειας και προσοχή διατύπωσης ιδεών και λόγου από τους πολίτες εξαιτίας της πολιτικής κριτικής και ελέγχου στον οποίο υποβάλλονταν όλοι οι τομείς της αμερικανικής πολιτείας. Η

εποχή μετά τον ψυχρό πόλεμο δημιούργησε το αίσθημα της υπεροχής στην αμερικανική κοινωνία καθώς ήταν η μόνη που υπερίσχυε.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το τέλος του Β'Π.Π. ανέδειξε τις ΗΠΑ ως μια εκ των δύο υπερδυνάμεων. Το αποτέλεσμα ήταν να ξεσπάσει μια σύγκρουση που ονομάστηκε ψυχρός πόλεμος. Κατά τη διάρκεια της αντιπαράθεσης υπήρχαν αρκετές συγκρούσεις ωστόσο η υπεροχή των ΗΠΑ σηματοδότησε και την λήξη του πολέμου. Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει αρκετούς να αναρωτιούνται εάν το σύστημα είναι πλέον μονοπολικό ή πολυπολικό. Βέβαια και στις δύο περιπτώσεις ηγέτιδα δύναμη είναι η ΗΠΑ. Αποτελεί σήμερα την κύρια χώρα που καθορίζει τις εξελίξεις και έχει σημαντικό αν όχι κυρίαρχο ρόλο στο διεθνές σύστημα.

Επίλογος- Συμπεράσματα

Παρά το γεγονός ότι υπάρχει ακριβής ημερομηνία έναρξης του ψυχρού πολέμου, το τέλος του αποτελεί πεδίο συζητήσεων για την επιστημονική κοινότητα καθώς και για την ανθρωπότητα. Αρκετοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι το τέλος επήλθε με την πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989, ενώ άλλοι θεωρούν ότι πιο ακριβής ημερομηνία αποτελεί το 1990 με την επανένωση της Γερμανίας. Τέλος ακόμη μια πιθανή ημερομηνία αποτελεί το 1991 με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Ωστόσο ανεξάρτητα από το πότε επήλθε το οριστικό τέλος του το διάστημα μεταξύ 1989 έως 1991 προκλήθηκαν αναταράξεις και συντελέστηκαν αλλαγές που επηρέασαν και διαμόρφωσαν με καταλυτικό τρόπο την διεθνή σκηνή. Οι αναταράξεις και οι αλλαγές αυτές αποτέλεσαν απόρροια του ψυχρού πολέμου που η έκβαση του διήρκησε για περίπου μισό αιώνα και επηρέασε ολόκληρη την ανθρωπότητα κυρίως όμως την Ευρώπη η οποία αποτέλεσε και το κέντρο του πολέμου. Οι δυο υπερδυνάμεις στην προσπάθεια τους να επεκτείνουν τις σφαίρες επιρροής και συμφερόντων τους προέβησαν σε ένα πρωτοφανή ανταγωνισμό για κυριαρχία μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα. Ο Χαράλαμπος Παπασωτηρίου έχει αναφέρει σχετικά «Η διεθνής αναρχία σημαίνει ότι στη διεθνή πολιτική συχνά υπερέχει η λογική των συνεπειών. Εφόσον ένα κράτος απειλείται, θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει την ασφάλεια του, έστω κι αν παραβεί ως εκ τούτου τη λογική του πρέποντος, δηλαδή τις επιταγές του διεθνούς δικαίου και των διεθνών θεσμών.» (Καρβουναράκης,2012). Στην προσπάθεια του ανταγωνισμού, οι δυνάμεις προσπαθούν να επιβιώσουν αλλά και να πετύχουν. Επιπλέον, ο ανταγωνισμός στον πυρηνικό εξοπλισμό τους αποθάρρυνε από το να κάνουν χρήση των όπλων αυτών φοβούμενοι μια επιβεβαιωμένη αμοιβαία καταστροφή [Mutual Assured Destruction]. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, ο ανταγωνισμός να εξωθείται σε άλλα πεδία όπως για παράδειγμα για την κατάκτηση του διαστήματος. Ωστόσο, η πολιτική και οικονομική αστάθεια δεν επέτρεψε στην ΕΣΣΔ να παραμείνει ανταγωνιστική κάτι που τελικά επέφερε την πτώση της, ταυτόχρονα όμως και πολλές ανατροπές στην Ευρώπη κυρίως αλλά και σε ολόκληρο τον πλανήτη. Στο σύγχρονο διεθνές σύστημα κατείχαν ηγεμονικό ρόλο καθώς ο διπολικός κόσμος αποτελούσε παρελθόν.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Baylis, J. Smith, S. Owens, P. (2013). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα : Επίκεντρο.

Blanning, T.C.W. (2009). *Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Ιστορία της Σύγχρονης Ευρώπης*. Αθήνα: Τουρίκη.

Βερέμης, Θ. (2009). *ΗΠΑ: Από το 1776 έως σήμερα*. Αθήνα: Το Βήμα.

Κίσινγκερ, Χ. (2002). *ΗΠΑ: Αυτοκρατορία ή ηγετική δύναμη;*. Αθήνα: Λιβάνη.

Young, J. (2001). *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*. Αθήνα : Πατάκης.

Χατζηβασιλείου, Ε. (2010). *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*. Αθήνα: Πατάκης.

Heywood, A. (2013). *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*. Αθήνα: Κριτική.

McMahon, R. (2007). *Ο Ψυχρός Πόλεμος, Όλα όσα πρέπει να γνωρίζετε*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καρβουναράκης, Θ. (2012). *Ο Ψυχρός Πόλεμος, Μια διεπιστημονική Προσέγγιση*. Αθήνα: Σιδέρης.

Αρβανιτόπουλος, Κ. (2000). *Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ιδεολογικά ρεύματα*, Αθήνα: Ποιότητα

Παπασωτηρίου, Χ. (2002). *Αμερικανικό Πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα.

Ξενόγλωσση

Hanson, P. (2003). *The rise and the fall of the Soviet Economy*. Great Britain: Pearson Education.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Παπασωτηρίου, Χ. *Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, η επανένωση της Γερμανίας και η Νέα Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Ασφάλειας*

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/15288/o/AbntCitationPlugin>